

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יצחק״א אפרים שמעון סינאוויץ

[illegible]

כך [צ"ל ותני ע"ה. כן
יחית במנחות מט.
גליון]. וכ"ה במ'
ר"ש: [ב] כ"ה ליתא
ר"ש ועוד ראשונים,
כ"ה בגמרא סמוך, ועי'
ר"א ותני הגר"פ:
צ"ל ל"ה (הג"ש):
[ב] כ"ה נוסף דכתיב
משלי כב, ו' הנוך
ונזה ע"י רדכס:
[ב] כשנשתטה דלאו
קרבן הוא צ"ל
בצ"ל

[illegible]

לזרוק עליו מים
זמאתו ודם אשמו.
למי דלא תרוי ליה

[illegible]

עם היה כהן, המדיר: יורוק ע"יו דם הטאתו ודם אשמו. קמי סמס
ממשמע כל טטאות ואשמות ואע"ג ללא מחוסרי כפרה מינה: לא
יעלים שלוחי דין וינהו ומאי דם הטאתו ודם אשמו דקמי הטאתו
של מצודע ב', דהיינו מחוסרי כפרה וכו' וה"ל לגדול: מורדיו חייבין.

שלא קרנ לצעלים: לתקוני שויתך.
 גלות ולא לעומי: אמרי. לעולם
 ולחיו דין ימנו ולהי פינוג: פינוג:
 ואי יחשב לו. פינוג יהיה מכל מקום:
 ולא מעתה. יצא אדם אפי' חטא
 חלל על חצרו שכן מצא קרנ על
 אשמו שטות דמשמע כל קרנות
 יהיה חייבת אפי' אם אכלה חלב:
 פתריך (ג) רבי יוחנן אשתו שוטת
 יידי דבי. שמה מחויבת קרנ אי
 יאכלה כו': פסול. הקרנ להואל
 נדחה כשנשתמית^א דלאו בת קרנא היא
 נדחה ההם נמי גבי אשה וקדש אדמית
 שעת^ב אכילה נדחת מהכל ואין אדם
 יצא קרנ חלב על אשמו שטות
 ליכא למירמא מהכא וכי קאמינא
 'לר' יהודה הא דמצא קרנ על אשמו
 שוטת כגון זבה או יולדת או מזרעת:
 קפריך תו ביא אדם כו'. אלמה אמר
 לאעורר הפריש פסח על חצירו שלא
 נדעמו כו': אמר רבי יורא שה אביבת
 גבות. דמשמע אדם מצא פסח
 שוטת על ציו ועל צומו הקטנים:
 ואי דאורייתא הוא. (א) להי הפריש
 פסח על חצירו לא עשה ולא כלום:
 דלאו דאורייתא הוא מדתנן
 כו': ואי אמרת שה אביבת אבות. לדעת
 שוחט על ציו הקטנים דאורייתא: על
 ישרא קאי ומזבי דהו. כלומר היאך
 יכול זה לזכות את אחיו מאחר שנשחט
 הוא תנן (פסחים טז.) מניין ומושקין
 דיהן עד שישחט. אלא אומוני להו
 אמר^א שמיטה לאו דאורייתא ויך
 נשנה משמע דצניזני קטנים מיידי:
 אהא. הואיל ולא דאורייתא טעם להמה ליה
 אצוהין למימר הריני שוחט את הפסח
 על מי שעלה מכס לירושלים כדי לזרן
 ומזות: תריא נבי הדי. כדי^ב לזרן
 ואמר מדקאמר צנים שפלים ולא קאמר
 צנים לא ילאו ידי חובתן מכלל דלא
 מייצי מדאורייתא אלא לזרן קאמר:
 כיון

אֵיךְ יִזְרָא שֶׁהַ לְבֵית אֲבוֹת לֹא דְאוֹרִייתָא. לְעוֹלָם כִּנִּי הָאֵל לִדְנִי
מִתּוֹרָה אֲזִן הַקְטָנִים כְּרִיכִין לְהַמְנוֹת בְּשָׂה עִם כִּנִּי מִתּוֹרָה אֲלֵל אֲזִין
אֲלֵל לְמַנְוִי^(ד) ה"מ בְּרִאשׁוֹן לְהַמְנוֹת אֲלֵל קְטָנִים לְלֹא כִנִּי הָאֵל

יִרְשָׁאִים.¹ אַחַר לִבְנֵי הַרְיֵי עוֹלָה לִירוּשָׁלַם וְאַחַר שְׁאֵיִשׁ שֶׁ
שָׁעֲלָה זֶה כְּבֹד נִשְׁחַט וְאֵם כֵּן הֵיךְ מִמֶּנּוּ עָלִיו וְהַכְבִּיד מִהֵיכֶל
הֵיךְ הָאֵל מִזֶּכֶר לְאֶחָד מִבְּנֵי אַחֵר שְׁחִיטָה. ח"ו הֵיךְ וּמִזֶּכֶר לְהֵם
יִחִידָה לִמְנוּחַ כִּיֹּן שָׁעֲלָה לְרִשְׁוֹן הַבֹּדֵר כַּשֶּׁנִּשְׁחַט הַפֶּסַח עָלֶיָּה
נִשְׁחַט (דף טו): כְּרִי יִרְדּוּן. שִׁיחֵי רִגְלֵיךְ לְהִדְרוֹ בְּמִלּוֹת: וְנִבְצָאוּ

חלף להנהו דליתנהו במזות חכוכו חלף אוחס דלף שייך בזה לא מיירי, מידי דהוה אנשים [P] דרש

ששטנס וורקס לאכול מהס חוץ לזמנס ולא הורצו לבעלים. מזידין. שידעו שפסולים לבעלים מהרי לריסין להצא אחרים ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו

מתיב רב שימי בר אבא אם היה כהן זורק עליו דם חטאתו ואשמו.
איכא מנאן דאמר דמדלוחיב רב שימי בר אבא מבדרייהא ולא
לוחיב ממחני' ש"מ דלא גרס במתניחין חטאות ואשמות. ואי מהא לא
ליראי דהאי דלא לוחיב ליה ממחני' משום דכיון דחנא להו כהדי קמי

וּבִין מַמְיֵלָה מִיֹּחֵד לְחֻטְאוֹת וְאִשְׁמוֹת
לְמַעֲרֹעַ קֶאֱמֵר אֲבָל מִמִּיתָה לְחַיֵּי
קִטְמָה וְיוֹקֵד דֶּס חֻטְאוֹת וְאִשְׁמוֹת מִשְׁמַע
לִיה דְּבָלָל חֻטְאוֹת קֶאֱמֵר וְאִפִּי הִי
שֵׁי לִיה דֶּלֶס חֻטְאוֹת וְאִשְׁמוֹת שֶׁל מַעֲרֹעַ
קֶאֱמֵר: הֲגַן הַבְּרִיטִים שֶׁפִּגְּלוּ בְּמִקְדָּשׁ
וּבִי אִ"ח" שֶׁלּוֹחִי דְשִׁמְיָא נִינְהוּ הִייִנו
שֶׁפִּגְּלוּן פְּגוּלָּה לְרַסְמָנָה סוּרְיָה שְׁלוֹחִי
לְכָל מַלְיָ: אִלָּא אִ"ח" שֶׁלּוֹחִי דִּירֵן נִינְהוּ
אִמְרִי פְּגוּלָּן פְּגוּלָּה שׁוּגָה הוּא (דְּקֶסָה)
לִיה בְּסִלְמָה בְּמִידֵי נִהִי דְשְׁלוֹחֵי דִירֵן
יִנְהוּ פִּיגּוּלֵי פִּיגּוּלֵי בִּכְיִן שֶׁפִּגְּלוּ בְּמִידֵי
אִינוּ עוֹשֶׂה סִלְמוֹת הוּא אֲלַעֲמָה
דְּנִפְסִיָּה קַעֲבִיד וְקִ"ל צ"כ" דְּחֻלּוּן
(דָּק ת) דֹּלֶסֶס חֹסֶר דְּכֵר שְׁאִינוּ שְׁלו
עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה אֲבָל צְבִיגוֹת אִי שְׁלוֹחִי
דִירֵן נִינְהוּ אִמְרִי פִּיגּוּלֵי פִּיגּוּלֵי דִלָּה
כִּיּוֹן דְּשׁוּגָה הוּא לֹא אֲלַעֲמָה דְּנִפְסִיָּה
קַעֲבִיד שֶׁמִּתְכַּחֵן הוּא לְעִשׂוֹת סִלְמוֹת
וְלִימָה שְׁלִים שׁוֹמֵךְ לְחֻקֵּי וְלֹא לְעוֹמוֹ:
וְדִחִי שְׁאִינוּ גְבִי פְּגוּלָּה דֹּאֲבֵר קֶרָא וְכִי.

הלכך צע"ן הכה לא איפשיטא. ומיהו נהי דהכא לא איפשיטא לה מההיא דפ"ק לקדושין מוכח דשלושי שמאי יניחו וכמו שכתבתי למעלה: גופא איז יוחנן הכה בריבין דעת וכו'. הקשו במו"ק חמין ומיימי לה צפרק האיש מקדש (קדושין נה.) צהמה שמואלא מירושלים למגדל עדר זכרים לעולות כלומר ויקרבו אלמא אין צריכין דעת ומירלי דהתם שאני דקון שנאמר דעת בעלים הוא שכל כהן שירצה לקרוב יקריב: **אלא שפתיח יביא אדם חטאת חלב על חבירו אצמה אמר רבי אצמור וכו' לא נעשה ולא כלום.** משום דלאין דמין אפשר משאי אפשר: אשחור שושה דהיי דמי. כלומר לעולם נמי הא דמין אלא למאי? דלמא לר' יהודה דלדס מביא על אשמו שושה לא חטאת חלב קאמר אלא קרבן יולדת, דטעמא חלב אי אפשר דהיי דמי וכו'. וינין שפתיח פטורה אי אפשר שיביא בעלה עליה:

ויהו מפסח לא מזי למידק דשה לצית חצות לאו דחורייתא דמן
ממנו אף על פי שלא נמנו עליו דאף על גב דאין פסח נאכל
לן צה: דהרנני שוחט את הפסח על מי שיצלה מכם ראשון

מחוט את הפסח על מי שיעלה מכס ראשון: על בשרא קא.
 געשע ודרשנין ממיומא דשע (פסחים פט.): ובזכרי דיון. בממיה
 והוא בן שבעה ראשון קאי היאך מוכה לאחר ובעלמא איהו וזי
 חט אצל היאך מוכה לאחר והכי מוכה סוגין דפרק כל הגט
 ת וריאות. ולא קמי צוות זכרין אלא לא נמכין אלא לזר צלצד:
 איבעיא

ההחלטות האלו הן חלק מההחלטות הכלליות של הממשלה, ויש להן השפעה על כלל תושבי ישראל. ההחלטות האלו הן חלק מההחלטות הכלליות של הממשלה, ויש להן השפעה על כלל תושבי ישראל.

[illegible]

וְיִשְׁעִיהָ כֹּכֶם רִאשׁוֹן. מִשְׁמַע שְׁאִינוֹ מִמֶּנּוּ עָלֵיו אֵלֶּה הַדְּלָאוֹן [פסחים 108b]. יֵיחָא נִגְמַת
 כֹּכֶם. חֲסִידֵי שְׁמֵיטָה. וְהַדְּלָאוֹן רִאשׁוֹן. אֶחָד שְׁמֵיטָה רִבּוּי וְרֵעִי. וְיִשְׁעִיהָ כֹּכֶם. בִּישְׁמֵיטָה אֶחָד וְיִמּוֹ
 מִשְׁמַע וְנִגְמַת כִּדְּבָרֵי שְׁמֵיטָה יִשְׁמַע כִּדְּבָרֵי אֶחָד לִשְׁמֵיטָה וְהַדְּלָאוֹן הַתְּחִלָּתִי מִחֵיטָה מִמֶּנּוּ
 יִדְּרִינן בְּשִׁבּוּת. אֲחֵיטָה הֵמָּה אֵת כֻּלָּן עָלֵיו מִשְׁמַע שְׁמֵיטָה וְהָא דְקִדְמָה עַל מִי שְׁעֵלָה דְלָאוֹן
 כִּדְּבָרֵי אֶחָד רִאשׁוֹן וְהָא דְחֵיטָה אֶחָד. וְנִגְמַת שְׁמֵיטָה. וְהָא חֲסִידֵי וְיִשְׁעֵיהָ צִוִּית אֶחָד וְנִגְמַת

_____

א מתי פ"ט מהלכות
 טומאה זרעם הלב' א:
בא ב מתי פ"ו מהל'
 חולב ומזיק הלב' ד:
בב ד מתי פט"ו מהל'
 פסולי המוקדשין הלב'
 ז (ופ"א מהל' שגגות הלב'
 א):
בג ה מתי פ"ג מהל'
 שגגות הלב' ח (ופסק)
 שחור וזראה ע"ש מהל'
כד ו מתי פ"ב מהל' קרן
 פסק הלב' ח וע"ש:

(ח) גמ' סה לביט אבות
לדורייתא על ישראל קרי
ומורי. י"ב ו"ע דהרי
גמ' פ' כל המט דף ס'
גמ' פ' כל המט דף ס'
דלחיי סכבא חממה
עליהם מעיקרא ודלמא
לגטול לדורייתא ה"ע וז'
מנאמי קושא וז' גמ'
דפסחים דף פ"ט ד"ה
אלה: (ג) אשתי ד"ה
ומרן ארשוי שטה
לר' יוחנן ה"כ דמי:
(א) ד"ה אלו לדורייתא
דגמ'.

גמי' שכן אדם מביא
על אשתו שוטה כר"ל.
קשה לי ה"א מה להמירין
לעיל גמי' וילגה שכן מביא
על אשתו כר"ל היט' כיון
לחיותי קרבן דלשם על
בעלה מוקמן לקרא דזמא
מורה היולדת לרשם אשתו
שוטה וכמ"ס הר"ן שם
אבל נחלק דלא בחיוב מורה
ליבא רביא' ובאמת אין
מביא על אשתו שוטה כיון
לדבר דעם וילגה ג:

(א) זאת תהיה תורת
המצרע ביום טהרתו
והובא אל הכהן:
[ויקרא יב]

(ז) ואם האכל יאכל
מבשר זבח שלמיו ביום
השלישי לא ירצה
המקריב אתו לא יחשב
לו פגול ידוה והנפש
האכלת ממנו עונה
תשא: (ויקרא יג יח)

(ג) דִּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר
לְחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבִתּוֹ

אלא מונקסי מלוג שלה חבל
מונקסיס שלו לא יפרע שום
דבר, וברך גינזא דלוחם דהו

[illegible]

היו כנחל שלל למנויו דלל
שרא קאי ומזכה לדון.
כיון דלל המנוס. ד לזון:

מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:
כֹּט מִכָּל מִתְּנִיתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת
יְהוָה מִכָּל־חֻלְבּוֹ אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: מִפִּטִּיר
לְ וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהִרְיַמְכֶם אֶת־חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ
וְנִחַשְׁבַּ לְלִוִּים כְּתִבּוּאָת גִּרְזָן וְכְתִבּוּאָת יִקְבִּי:
לֹא וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם
בִּי־שֹׁכֵר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֹהֶל
מוֹעֵד: לֹב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטֹא בְּהִרְיַמְכֶם
אֶת־חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא
תַחֲלֹלּוּ וְלֹא תָמוּתוּ: פ פ פ

מִנֶּה יֵת אֶפְרָשׁוּתָא קָדִים יֵי לְאַהֲרֹן
כֹּהֵנָא: כֹּט מִכָּל מִתְּנִתְכוֹן תִּפְרָשׁוֹן
יֵת כָּל אֶפְרָשׁוּתָא דִּי מִכָּל שְׁפָרָה
יֵת מִקְדָּשָׁה מִנֶּה: ל וְתִימַר לְהוֹן
בְּאֶפְרָשׁוּתְכוֹן יֵת שְׁפָרָה מִנֶּה
וְיִתְחַשִּׁיב לְלוֹאִי כְּעֵלְלַת אֲדָרָא
וְכְעֵלְלַת מַעְצָרְתָא: לֹא וְתִיכְלוֹן
יֵתָה בְּכָל אֲתַר אֲתוֹן וְאִנְשֵׁ
כְּתִיכוֹן אֲרִי אֲגָרָא הוּא לְכוֹן
חֶלֶף פְּלַחְנִכוֹן בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא:
לֹב וְלֹא תִקְבְּלוֹן עָלוּהִי חֻבָּא
בְּאֶפְרָשׁוּתְכוֹן יֵת שְׁפָרָה מִנֶּה וְיֵת
קִדְשֵׁי דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלוֹן
וְלֹא תָמוּתוּן:

צ"ה פסוקים, דניאל סימן. ומפטירין ויאמר שמואל, בשמואל א' פרק י"א:

רש"י

וקראו הכמוצ תרומה שנאמר (פסוק ד) פִּי אֶת מַעֲשֶׂר צִנִּי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לָהּ תְּרוּמָה, יכול יהא כולו חסור, תלמוד
לומר ונחשב ללוים כמנזח גזק, מה של ישראל חולין, אף של
לוי חולין (ספרי קכג): (לֹא) בְּכָל מָקוֹם. אפילו צנית הקצרות
(ספרי קכג): (לֹב) וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטֹא וְגו'. הא אם לא
תרימוי תשאו חטא (ראה יצמות פט): וְלֹא תָמוּתוּ. הא אם
תחללו תמותו (ראה צמורות כ):
חסלת פרשת קרח

(כט) מִכָּל מִתְּנִיתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ה'.
בתרומה גדולה הכמוצ מדצ"ר, שאם הקדים לוי את הכהן
צכרי וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן
הכרי, צריך להפריש הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים
לתרומה גדולה, וחזור ויפריש תרומת מעשר (ראה ספרי קכא,
צרכות מו): (ל) בְּהִרְיַמְכֶם אֶת חֻלְבּוֹ מִמֶּנּוּ. לאחר
שתרימוי תרומת מעשר ממנו: וְנִחַשְׁבַּ. המותר ללוים
חולין גמורין: כְּתִבּוּאָת גִּרְזָן. לישאל. שלא תאמר הואיל

שפתי חכמים הקצר

מתנותיכם (רא"ם). יח. ובי"ת 'בהרימכם' כמו בעבור, דהיינו אחר
הרימכם (רא"ם). יט. וא"ו ד'נחשב' הוא וא"ו נוסף, שפירושו אחר
הרימכם את חלבו ממנו, יחשב המותר וכו' (מנח"י עפ"י רא"ם).
כ. דלפטור המרימים ממיתה אין צריך קרא, דמהיכי תיתי לחייב, רק
אתי לחייב, ומכלל לאו אתה שומע הן (רא"ם). חסלת פרשת קרח

יח. כי את כל תרומת ה' שב על תרומה גדולה, ואמר שאם הקדים הבן
לוי את הכהן בשבילים שעוד לא בא חיוב תרומה גדולה ולקח את
המעשר, פטור מליתן תרומה גדולה ממעשרו, וחייב רק תרומת מעשר.
אבל אם הקדים בכרי שכבר נתמרח ובא לחיוב תרומה גדולה, אז חייב
הלוי להפריש מקודם תרומה גדולה ממעשרו, ועל זה בא הרבוי 'מכל'

הפטרת קרח

הפטרה לפרשת קרח (שמואל א' יא יד - יב כב)

הָנֵם אַתְּכֶם וְאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְעָרֵי עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה: ג הִנְנִי עֲנוּ בִי נָגֵד יְהוָה וְנִגַּד מְשִׁיחוֹ אֶת־שׁוֹר
מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת־מִי עֲשַׁקְתִּי אֶת־מִי
רְצוֹתִי וּמִי־מִי לְקַחְתִּי כָּפָר וְאֵעֲלִים עֵינִי בּוֹ וְאֲשִׁיב
לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רְצוֹתָנוּ וְלֹא־לְקַחְתָּ
מִי־אִישׁ מֵאוֹמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עַד יְהוָה בָּכֶם
וְעַד מְשִׁיחוֹ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצְּאֵתֶם בְּיַדִּי מֵאוֹמָה
וַיֹּאמֶר עַד: ו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר

יֵד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לָכוּ וְנִלְכָּה הַגִּלְגָּל
וְנִחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָּל־הָעָם הַגִּלְגָּל
וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת־שְׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּבְחָרוּ־שָׁם
זָכָיִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַח שָׁם שְׁאוּל
וְכָל־אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מָאֹד: יב א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְּקִלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר־
אָמַרְתֶּם לִי וְאֲמַלִּיד עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: כ וַעֲתָה הִנֵּה
הַמֶּלֶךְ מִתְּהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וְאֲנִי זָקַנְתִּי וְשִׁבְתִּי וּבְנֵי

מצריות עשירית דגן תירוש ויאהר של כל איי ואין צו קדושה ויכולים לאכל אפילו צנית הקצרות כפירש"י ואכלתם אותו בכל מקום כי שחר הוא לכם חלק עצודתכם צאהל מועד והמה שלוחי ישראל, אך כהנים המה שלוחי דרחמנא לכן כל לחמם זכו משולחן גבור וכו' קודש, וידע מרע"ה שלא יראו צעלי מחלוקות הללו לוותר על זה חלא שיראו צעניהם להיות גם כהנים שלוחי דרחמנא גם לויס לעמוד לפני העדה לשרתם וזהו אי"ה כי הילול' ה' הוא שיכיו אותן שלוחי דרחמנא גם שלוחי עדה לעמוד לפנייהם לשרתם, וזה ובקשתם גם כהונה *). ונראה דעל זה אמרו דתן ואזכירם, אף לא חל ארץ זאת חלב ודבש הביאותנו וחתן לנו נחלת שדה זכרם העיני האנשים ההם חנקר, נראה האנשים ההם קאי על צני לוי הנזכרים שאמר להם משה המעט מכם וגו' ולעמוד לפני העדה לשרתם ופרשתי שעי"כ מקבלים מעשר הארץ, ואמרו הרשעים הללו אתה מחליק לשונך לנקר עיני האנשים ההם כי הלא אין לנו נחלת שדה זכרם ואיה מעשר ותרומה שיותן להם. [תקל"ד].

ובקשתם גם כהונה ג' צמסרה הכא ואידך ובקשתם משם את ה' חלקיך [דברים ד'], ובקשתם אותי ומלאתם [ירמי' כ"ע י"ג], לומר כל המתגאה השכינה מתרחקת אדרבא כל שהקב"ה משפיע לו עוצה לריך הוא להשפיל עמו, וזהו אתם צקשתם גם כהונה והגזבתם עצמיכם ובקשתם משם את ה' חלקיכם צתמיה וכי צזאת תמלאון אותו. [תקס"א].

ואהרן מה הוא כי תלינו עליו. י"ל דהנה כל גדולתו של אהרן וקנאותו צו הוא אי נאמין צהי"ת אזי יש לקנאות צו אצל המהרר צע"ז ח"ו ויאמר לא הוא חלילה, אם כן מה נחשב גדולת כהן הגדול העובד ה', והנה אמר מרע"ה שמעו נא צני לוי אני ידעתי כי ה' שלחני, והנה הצדיל ה' אתכם לעבודתו ועבודת הלויים צשמירת המקדש היא עבודה יומם ולילה לא יחשו, והעוסק צמלא צעידנא דעסיק צה מגינא ומלא משום כהור צעירה ואיך יתכן שתכירו אחר, אם לא שהכרתם צע"ז תחלה ועי"כ צא לכם להרהר עלי כדאי סוף חולין,

זה צצוד ותפארת לצני קהת צצני גרשון ומררי תלויים צקדושת הקהתיים, וכי רמצי' צשרש הג"ל שגם כהנים כשרים למשא צכתף ולאותה עבודה נפסלו צשנים אצל לא לעבודה כהונתם, ולפ"ז י"ל אי ה' הלוויים כהנים ג"כ לא ה' נפסלו לשיר צשנים חע"פ שנפסלו למשא כיון שכשרים לכהן צעבודה ציהמ"ק חו לא מחזי צצעלי מומים וכשרים לשיר הם וצני גרשון ומררי, נמלא מה שמרויחים צצצוד שנעשו כהנים לעומת זה יפסידו התפארת הג"ל שה' ניכר לכל שהם עיקר וצני גרשון ומררי עפלים להם, והיינו המעט מכם כי הצדיל אתכם לעבודה משא צכתף ויקרב אותך ואת אחיך צני לוי היינו גרשון ומררי אתך דייקא לעפל לך ואתה עיקר המעט לך הצצוד הזה ובקשתם גם כהונה ויהי כל שצט לוי שויס צכהונה ותאצד היקר הזה כנ"ל. [תקי"ק].

רב לכם צני לוי וגו' שמעו נא צני לוי. ערמצי' שנדחק מ"ע הכנים כל השצט צתגר הזה, ונ"ל הנה רש"י פ"י יען היה הסרחון רביעי ע"כ נחרשלו ידיו, ולריך טעם מ"ש סרחון רביעי דוקא, וי"ל עפ"י גרסת רמצי' [ה' תשובה פ"ג ה"ה] צש"ס פ"ק דר"ה לחלק צין יחיד לצבור, דציחיד הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גצר וצצבור על ארבעה לא אשיבנה ע"ש, והכא צסרחון רביעי נחרשלו ידיו של מרע"ה וא"ש. אך תינה עדת קרח אצל קרח עצמו שהיה משצט לוי שלא חטאו צעגל ומרגלים הוה זה חטא צ' אי מתאוונים צ' מחלוקותם ואם גם עוד יורף עוד לזה חטא שלישי צהקריצו חש זרה לפני ה' שהיחיד יתחייב צו לרפו מרע"ה עם כל שצט לוי כדי שיחשב צצבור שהקב"ה מעציר ראשון ראשון עד חטא רביעי — ואמנם כשראה מדה"ד להעניש את קרח עצמו אמר הצדלו מתוך העדה ואכלה כל העדה כרגע ולוח מרע"ה איש אי יחטא ועל כל העדה חקאוף אי"כ הודה מרע"ה שלא יורף העדה אם איש אחד לפורענות אי"כ ה"ה שלא יורף קרח עם כל שצט לוי להצילו והרי אללו הוא חטא רביעי [שלישי]. [תקצ"ז].

המעט מכם וגו' ולעמוד לפני העדה לשרתם ובקשתם גם כהונה, כי הלויים יש להם פרנסתם

ש ע ר י ו ס ה

וכו', דר"ה ברי' דר"י אמר זה על הקרבת קרבנותיו של יחיד שהכהן א"א שיהיה רק שליח של הבעל הקרבן כמו שפרש"י ביומא דף י"ט סע"א (ועי' בשו"ת ח"ס חיד"ס סי' שכ"א ד"ה מה וכו' ובחי' ח"ס עמ"ס חולין דף ל"ח ע"ב ד"ה ה"מ). משא"כ עבודת הלויים שעבודה שלהן שמירת המקדש ושירה על קרבן ציבור כמ"ש הרמב"ם בפ"ג הל' כלי מקדש, י"ל שהם שלוחי דידן. ש"מ מ"ש הח"ס להלן בעמוד צ"ג טור א' ד"ה כל, משמע כהנ"ל. (ועי' להלן עמ' צ"ד).

י) לכאורה צ"ע מתוס' במס' יומא דף י"ט ע"ב ובמס' קידושין דף כ"ג ע"ב דכהנים שלוחי דרחמנא וגם שלוחי דידן, ומה שאמר ר"ה בריה דר"י כהנים שלוחי דרחמנא היינו עיקרם שלוחי דרחמנא נינחו, וצ"ל כיון שעיקרם שלוחי דרחמנא אפשר שהם גם שלוחי דידן, משא"כ בלויים שאמרה התורה בפירוש שהם שלוחי ישראל א"א שהכהנים כשלוחי רחמנא יעשו גם עבודת הלויים, ואין להקשות איך יהיו הלויים שלוחי ישראל הלא כל מידי דאיהו לא מצי עביד

אונקלוס

דברים י עקב תשמה

בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם יהוה
אליו: ה ואפן וארל מן-ההר ואשם את-
הלחת בארון אשר עשיתי ויהיו שם כאשר
צוני יהוה: ו ובני ישראל נסעו מבארת בני-
יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן
אלעזר בנו תחתיו: ו משם נסעו הגרגרה
ומן-הגרגרה יטבתה ארץ נחלי מים: ה בעת
ההוא הבדיל יהוה את-שכט הלוי לשאת
את-ארון ברית-יהוה לעמר לפני יהוה
לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה: ט על-כן
לא-היה ללוי חלק ונחלה עם-אחיו יהוה
הוא נחלתו כאשר דבר יהוה אליהי לו:
י ואנכי עמדתי בהר בימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה

מגו אשתא ביומא דקהלא
ויהבנון יי לי: ה ואתפניתי
ונחתית מן טורא ושויתי ית
לוחיא בארונא די עבדית והו
תמן כמא דפקדני יי: ו ובני
ישראל נטלו מבארת בני יעקן
למוסרה תמן מית אהרן ואתקבר
תמן ושמש אלעזר ברה
תחתוהי: ו מתמן נטלו לגדגוד
ומן גדגוד ליטבת ארע נגדא
נחלין דמין: ה בעדנא ההוא
אפרש יי ית שבטא דלוי למטל
ית ארון קימא די למקם קדם יי
לשמשותה ולברכא בשמה עד
יומא הדין: ט על כן לא הוה ללוי
חולק ואחסנא עם אחוהי מתנן די
יהב לה יי אנון אחסנתה כמא די
מלל יי אלהי לה: ו ואנא הויתי
קאם בטורא ביומאי קדמאי
ארבעין ימין וארבעין לילון

רש"י

הקדוש ברוך הוא כיום שנשחצו בו הלוחות, ולהודיעך
שהוקשה לו מה שאמרו 'נתנה ראש לפרוש ממנו' כיום
שעשו בו את העגל (ירושלמי יומא פ"א ה"א, ויק"ר כ יב): (ח) בעת
ההוא הבדיל ה' וגו'. מוסב לענין הראשון: בעת
ההוא. בשנה הראשונה ללאתכם ממזרים, וטעיתם בעגל,
וצני לוי לא טעו, הצדילם המקום מכס. וסמך מקרא זה
לחזרת בני יעקן, לומר שאף בזה לא טעו זה בני לוי, אלא
עמדו צאמנותם: לשאת את ארון. הלויסי: לעמוד
לפני ה' לשרתו ולברך בשמו. הכהנים, והוא נשיאת
כפים (עיין סוטה לט): (ט) על כן לא היה ללוי חלק. לפי
שהוצדלו לעבודת מוצח ואין פנוין לחרוש ולזרוע: ה'
הוא נחלתו. נוטל פרס מזומן מצית המלך: (י) ואנכי
עמדתי בהר. לקבל הלוחות האחרונות. ולפי שלא פירש
למעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה:
בימים הראשונים. של לוחות הראשונות, מה הם
צרכון אף אלו צרכון, אכל האמצעים שעמדתי שם להתפלל
עליכם היו צרכם (סדר עולם פ"ו):

ואותו שעשה צלאל לא ינא למלחמה אלא צימי עלי ונעשו
עליו ונשצה (ראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א): (ו-ז) ובני ישראל
נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה ענין זה לכאן,
ועוד, וכי מצארות בני יעקן נסעו למוסרה, והלא ממוסרות
צאו לבני יעקן, שנאמר (במדבר לג לא) ויפקעו ממסרות וגו',
ועוד, שם מת אהרן, והלא בהר הזה מת, לא וחשוב ותמצא
שמונה מסעות ממוסרות להר הזה. אלא אף זו מן
המוכחה, ועוד עשיתם זאת כשמת אהרן בהר הזה לסוף
ארבעים שנה, ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת
מלך ערד, ונתתם ראש לחזור למזרים, וחזרתם לאחוריים
שמונה מסעות, עד בני יעקן ומשם למוסרה, שם נלחמו
בכם בני לוי והרגו מכס ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם
בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה הוא חר הגדגד (ס'
פסוק לג), ומן הגדגדה (וגו') יצאתה. וצמוסרה עשיתם אכל
כד על מיתמו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם
כאלו מת שם (ירושלמי סוטה פ"א ה"א). וסמך משה תוכחה זו
לשזירת הלוחות, לומר שקשה מיתמן של צדיקים לפני

שפתי חכמים הקצר

שהבדילם לעבודת המזבח, כי אם כן היה ראוי להרבות שכרם, אלא כי
אינם פנויים לחרוש ולזרוע (רא"ם). ד. והם התרומות והמעשרות
(רא"ם). ה. הפלים בשבעה עשר בתמוז, ולא אלו האמצעיים הכלים
בעשרים ושמונה באב, כי הם היו בכעס (רא"ם).

א. והיינו טעמא, משום שרצו לעשות עבודה זרה (גוי"א). ב. פירוש,
'הבדיל ה' את שבט הלוי' כולל הכהנים והלויים יחד, ופירש שלשאת
את ארון' וגו' שב אל הלויים לבדם, ו'לעמוד לפני ה' שב אל הכהנים
לבדם, שהוא נשיאות כפים המיוחד להם (רא"ם). ג. כלומר, לא מצד

תריב

במדבר טז קרח

אונקלוס

וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וַיֵּדַע יְהוָה אֶת־
אֲשֶׁר־לֹו וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהַקָּרִיב אֵלָיו וְאֶת־
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו: וְזֹאת עָשׂוּ קַח־
לָכֶם מַחֲתוֹת קָרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: וַתִּגְוֶי־בָהֶן |
אִשׁ וַיִּשְׁימוּ עָלֶיהֶן | קִטְרֶת לִפְנֵי יְהוָה מִחֵר
וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ
רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קָרַח
שְׁמַע־נָא בְנֵי לֵוִי: ט הַמַּעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב

אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עַבְדָּת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה

רש"י

במרגלים, ויאמר משה אל ה' ושמעו מנצרים (לעיל ד יג),
במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לכן מלך ססרח על
אזיו, ופיס עליו אוהבו פעם ושמים ושלש, כשסרח רביעית
נתרשלו ידי האוהב ההוא, אמר עד מתי אטריח על המלך,
שמה לא יקבל עוד ממני (תנחומא ד: (ה) בוקר ויודע
וגו'. עתה עת שכרות^י היא לנו ולא נכון להקראות לפניו,
והוא היה מתכוין לדחותם שמה יחזרו זהם (תנחומא ה:)
בוקר ויודע ה' את אשר לו. לעזות ליהי: ואת
הקדוש. לכהונה: והקריב. אחס אליו. והמרגום
מוכיח כן ויקרב לקדמוהי^י יקרב לשמושה. ומדרשו (תנחומא
סז) בקר, אמר להם משה, גבולות חלק הקדוש צרוך הוא
בעולמו, יכולים אחס להפוך צוקר לערב כן תוכלו לצטל
את זו, שנאמר (בראשית א ה) וְהָיָה עֶרְבַּ וְהָיָה בֹקֶר (שם פסוק ד)
וַיִּבְדֵּל, כן וַיִּבְדֵּל אֶת־הָאֶרֶץ לְהַקְדִּישָׁהּ וגו' (דברי הימים א' כג יג):
(ו) ואת עשו קחו לכם מחתות. מה ראה לומר להם
כן, אמר להם, דרכי עובדי כוכבים יש נימוסים הרבה
וכומרים הרבה וכולם [ס"א ואין כולם] מתקננים צנית
אחד, אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד ותורה אחת
ומזבח אחד וכהן גדול אחד, ואחס מאחס וחמשים איש
מבקשים כהונה גדולה, אף אני רוצה בכך, הא לכם תשמיש
חביב מכל, היא הקטרת החצובה מכל הקרנות, וסס המות
נתון בתוכו שזו נשרפו נדב ואזיהוא. לפיכך המרה זהם
וקיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש (פסוק ו), כבר הוא

בקדושתו, וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש,
אלא אמר להם משה, הריני אומר לכם שלא תחייבו, מי
שיבחר צו יצא חי וכולכם אוצדים (תנחומא ה: (ז) מחתות.
כלים שחומין זהם גחלים, ויש להם צית יד: (ו) רב לכם
בני לוי. דבר גדול אמרתי לכם (תנחומא ה). ולא טפשים
היו סך המרה זהם וקבלו עליהם לקרב, אלא הם חטאו
על נפשותם שנאמר (להלן ח ג) את מחתות הספאים האלה
צנפססם. וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, עינו
הטעות, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול
כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, ועשרים וארבע
משמרות עומדות מבני בניו כולם מתנצאים ברוח הקדוש,
שנאמר (דברי הימים א' ה ה) כָּל אֵלֶּה צָנִים לְהִימָן, אמר אפשר
כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום, לכך
נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע מפי משה שכולם אוצדים
ואחד נמלט אשר יבחר ה' הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו,
ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה.
תנחומא (סז): רב לכם. דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק
על הקדוש צרוך הוא: (ס) ויאמר משה אל קרח
שמעו נא בני לוי. התחיל לדבר עמו דברים רכים, כיון
שראהו קשה עורף אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים
ויאבדו עמו אדבר גם אל כולם, התחיל לזרז זהם שמעו
נא בני לוי (תנחומא ו: (ט) ולעמוד לפני העדה. לשיר
על הדוכן:

שפתי חכמים הקצר

כמו לפניו, ואז את אשר יבחר בו יקריב אותו השם אליו לעבודתו,
שהיא עבודת הקרבנות. וכאשר ישרפו המאחס וחמשים איש, אף
שהיה בהם כמה בכורות, וגם קרח עם היותו לוי, ידעו הכל שבחר ה'
באהרן לבד (רא"ם). טז. השיב להם מעין שאלתם, הם אמרו לו ירב

יב. פירוש, שכרות המחלוקת, על דרך 'ושכורת ולא מיין' (ישעיה נא כא)
(רא"ם). יג. כמו שכתוב (לעיל ג יב) 'זהו לי הלוים' (רא"ם). יד. שפתי
'קדוש' נאמרה על הכהנים, כמו שכתוב בדברי הימים (א' כג יג) 'ויבדל
אהרן להקדישו קדש קדשים' (רא"ם). טו. פירוש אמרו 'הקריב אליו'

אונקלוס

במדבר טז קרח

תריג

לשרתם: ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם כהנה: יא לכן אתה וכל עדתך הנעדים על יהוה ואהרן מה הוא כי תלוננו עלינו: יב וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: יג המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר פי תשתרר עלינו גם השתרר: שני יד אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה: טו ויחר למשה מאד ויאמר אל יהוה אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם: טז ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני יהוה אתה והם

בנשפתא לשמשותהון: ויקרב יתך וית כל אחך בני לוי עמך ובען אתון בען אף כהנתא רפתא: יא בכך את וכל כנשתך דאזדמנתון על יי ואהרן מה הוא ארי אתרעמתון עלוהי: יב וישלח משה למקרי לדתן ולאבירם בני אליאב ואמרו לא נסק: יג הוצר ארי אסקתנא מארעא עבדא חלב ודבש לקטלותנא במדברא ארי אתרכבת עלנא אף אתרכבא: יד ברם לא לארעא עבדא חלב ודבש אעלתנא ויהבת לנא אחסנת חקלין וכרמין העיני גבריא האנון תשלח לעורא לא נסק: טו וחקף למשה לחדא ואמר קדם יי לא תקבל ברעוא קרבנהון לא חמרא דחד מנהון שחרית ולא אבאשית ית חד מנהון: טז ואמר משה לקרח את וכל כנשתך הוו זמינין לקדם יי

רש"י

אפילו אתה שולח לנקרי את עינינו אם לא נעלה אליך לא נעלה: האנשים ההם. כאלה המולה קללנו בחזינו: (טו) ויחר למשה מאד. נטער עד למאד (ראה מנחם ו): אל תפן אל מנחתם. לפי פשוטו הקטרת שהם מקריבים לפניך מחר, אל תפן אליהם. והמדרש אומר (מנחם ו), יודע אני שיש להם חלק בתמיד צורכי, אף חלקם לא יקוצל לפניך לרצון, תניחו להם ולא תאכלנו: לא חמור אחד מהם נשאתי. לא חמורו של אחד מהם נטלתי, אפילו כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליעול אותו החמור משלהם, לא נטלתי אלא משלי (שם). ותרגום אונקלוס שפירתי, לשון ארמי כך נקראת אנגריא של מלך 'שחור' (בגל כמא מו): (טז) והם. עדתך:

(י) ויקרב אותך. לאותו שירות שהרחיק ממנו שחר עדת ישראל: (יא) לכן. בשביל כך אתה וכל עדתך הנועדים אתך על ה', כי בשליחותו עשיתי לתם כהונה לאהרן, ולא לנו הוא הממלוקת הזה (מנחם ו): (יב) וישלח משה וגו'. מכאן שאין מחזיקין בממלוקת, שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום (ראה סנהדרין ק). מנחם ו: לא נעלה. פיהם הכשילם, שאין להם אלא ירידה (מנחם ו): (יד) ותתן לנו. הדבר מוסב על לא החמור למעלה, כלומר לא הציאותנו ולא נתת לנו נחלת שדה וכרם. אמרת לנו (שמות ג) אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ זבת חלב ודבש, הוצאתנו ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הציאותנו, אלא גזרת עלינו להמיתנו במדבר, שאמרת לנו (לעיל יד כט) צמדך הנה יפלו פגריכם: העיני האנשים ההם תנקר וגו'.

שפתי חכמים הקצר

לא נעלה (ראים). כא. כי הקטרת לא תקרא 'מנחה', לכן פירש שהכוונה על מנחת נסכים שקרבה עם התמיד (גו"א). בב. ויהיה פירוש, 'חמור של אחד מהם', לא שיהיה 'האחד' תואר ל'חמור' שפירשו, לא חמור אחד מכל ישראל שעבדתי לי, וקורא אל ישראל חמורים חס ושלום. ואמר 'נטלתי' במקום 'נשאתי', שלא תחשוב שהוא מלשון הרמה, כמו 'אשר נשאתי את ידי' (שמות ו ח) (ראים). בג. הוא לשון התרגום על 'נשאתי'. כד. שלא תאמר ד'הם' מוסב על אנשים

לכם, הרבה גדולה לקחתם לעצמכם, והוא השיב להם 'רב לכם', דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקדוש ברוך הוא. יז. ביאר הרב אבן עזרא, ששעורו וכאשר הקריב אותך ואת כל אחיך, אז רם לבבכם לבקש גם הכהונה (ראים). יח. דאם לא כן, 'לא נלך' היה להם לומר (גו"א). יט. ואלו שגדר להם להביאם אל ארץ זבת חלב ודבש, לא היו אומרים לו זה, כי לא היה מחויב להביאם שם (ראים). כ. אמר אפילו אתה שולח לנקר, לא אפילו אם תנקר, משום דאדרבה אם תנקר

מלאכי ב

אֶת־הַמֶּאֱרָה וְאֶרֶוֹתַי אֶת־בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֶרֶוֹתֶיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׁמַיִם עַל־
 ג לב: הַנְּגִי גֵעַר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזִרְיָתִי פָּרַשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פָּרַשׁ חֲגִיכֶם וְנִשְׁאָר
 ד אֶתְכֶם אֲלֵיו: וַיִּדְעֻתָּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמַּצֹּנָה הַזֹּאת לְהִיּוֹת בְּרִיתִי
 ה אֶת־לִוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ חֲסִידִים וְהַשְׁלֹום וְאַתֶּנּוּ־לּוֹ
 ו מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: תוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא־
 ז נִמְצְאָה בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִשׁוֹר הִלְךְ אֲתִי וּרְבִים הִשִּׁיב מִצִּוֹן: כִּי־שִׁפְתִּי
 ח כָּהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יִבְקֹשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱדָה יְהוָה צְבָאוֹת הוּא: וְאַתֶּם
 סִרְתֶּם מִן־הַדָּרֶךְ הַכְּשִׁלְתֶּם רַבִּים בַּתוֹרָה שִׁחַתְתֶּם בְּרִית הַלִּוִי אָמַר יְהוָה
 ט צְבָאוֹת: וְגַם־אֲנִי נִתַּחֲתִי אֶתְכֶם נְבוֹזִים וּשְׁפָלִים לְכָל־הָעָם כִּפִּי אֲשֶׁר אֵינְכֶם
 שֹׁמְרִים אֶת־דִּרְכֵי וְנִשְׁאִים פָּנִים בַּתוֹרָה:

י הָלֹא אֲב אֶחָד לְכַלְנוּ הָלֹא אֶל אֶחָד בְּרָאֵנוּ מִדּוֹעַ גִּבְדֹּל אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל
 יא בְּרִית אֲבֹתֵינוּ: בְּגִדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נַעֲשֶׂתָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלַם כִּי חָלַל
 יב יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר אָהָב וּבָעַל בַּת־אֵל גִּכְרִי: יִכְרֹת יְהוָה לְאִישׁ אֲשֶׁר
 יַעֲשֶׂנָה עֵר וְעֻזָּה מֵאֵהֶלִי יַעֲלֹב וּמִגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת:

יג וְזֹאת שְׁנִית תַּעֲשׂוּ כִסּוֹת דִּמְעָה אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה בְּכִי וְאַנְקָה מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת
 יד אֶל־הַמִּנְחָה וְלִקְחַת רָצוֹן מִיִּדְכֶם: וְאַמְרַתֶּם עַל־מָה עָל כִּי־יְהוָה הִעִיד
 בִּינֶיךָ וּבֵין אֲשֶׁת נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אִתָּה בְּגִדְתָּהּ בָּהּ וְהִיא חִבְּרָתְךָ וְאִשֶּׁת בְּרִיתְךָ:
 טו וְלֹא־אֶחָד עָשָׂה וּשְׁאָר רֵוַח לֹו וּמָה הָאֶחָד מִבִּקֵּשׁ זָרַע אֱלֹהִים וְנִשְׁמְרַתֶּם
 טז בְּרוּחְכֶם וּבְאִשֶּׁת נְעוּרֶיךָ אֶל־יִבְגֹּד: כִּי־שָׁנָא שִׁלַּח אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל וְכִסָּה חֲמָס עַל־לְבוּשׁוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְנִשְׁמְרַתֶּם בְּרוּחְכֶם וְלֹא
 תִבְגְּדוּ:

יז הוֹנַעְתֶּם יְהוָה בְּדִבְרֵיכֶם וְאַמְרַתֶּם בְּמָה הוֹנַעְנוּ בְּאַמְרֵכֶם כָּל־עֲשֵׂה רָע
 א טוֹב אֲבַעֲיֵנִי יְהוָה וּבָהֶם הוּא חָפֵץ אוֹ אֵיךְ אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט: הַנְּגִי שִׁלַּח מִלֶּאֱכִי
 וּפְנֵה־דֶרֶךְ לִפְנֵי וּפְתָאֵם יָבוֹא אֶל־הַיִּכְלוֹ הָאֲדוֹן אֲשֶׁר־אַתֶּם מִבִּקְשִׁים
 ב וּמִלֶּאֱדָה הַבְּרִית אֲשֶׁר־אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה־בָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וּמִי
 מְכַלְכֵּל אֶת־יוֹם בּוֹאוֹ וּמִי הָעֹמֵד בַּהֲרָאוֹתָו כִּי־הוּא כָאֵשׁ מִצִּרְף וּכְבֹרִית

תצב

עוד צם ולא חזרו בתשובה כהוגן על זה כדליתא לעיל פ' צמדצב דל"ה חלה הדברים ופ"ו טס):

ובתבערה ובמקס ובקצרות התאווה וקליפס היחס ח"ה' ונמרים היחס עם ה' מיום דעתי אחכס ונחקשו כל המפרשים מ"ט הפסיק צוה צין סיפור מעשי הלוחות הכה דקדקתי בסיפור לוחות ראשונות קורא אותם לוחות הצרית ומעגל ואלך צפרסה זו סוב אינו מחוחר חלה לוחות קהם וכל לפומסחז"ל לא הי' ישראל ראויים לחותו מעשה חלה להורות תשובה (גמרא ריש מקכת ע"ז) וכבר כתבתי צומק"א כי קרא צרית על שיש צר"ת מלות ואמנם כשעובר על א' מאלו הסר"צ מלות אז יכול לקיים מלות חר"ג היינו מ"ע של תשובה חלה זולת תשובה אינם חלה חר"צ ע"כ קודם עשיית העגל קודם שהורו תשובה בקראו לוחות הצרית וסוב מעששו העגל דכס מעשה לזכות שעשו להורות תשובה ונשלים ומספר חר"ג סוב תיאר לוחות לוחות קהם אך ח"כ צומקס ובתבערה ובקצרות התאווה וצטלות ורגלים שהרי כבר ידעתם שיש מקום לסוב ואין לורך עוד להורות תשובה ואפ"ה וקליפס היחס ח"ה' ח"כ חגלאי מלתא למפרע כי מנמרים עם ה' מיום דעתי אחכס שגם עגל עשיתם ע"ד מורד ולא להורות תשובה:

בעת הסיא הצדיל ה' סצט לוי וכו' לעמוד לפני ה' לשפרו יל"ד הא זה הי' מיד אחר מעשה עגל ונ"ט להזכירו עתה אחר מיתת אהרן עוד יל"ד צפ' קרח כתיב לעמוד לפני העדה לשפרם משמע שהם משרתי העדה והכל כתיב לעמוד לפני ה' משמע שהם שלוחא דרחמנא וי"ל קושיא חדא מחורלת ציך מצירתה מתחילה לא הי' רק שלוחא דידן ולא זכו להיות שלוחא דרחמנא עד שהשיצו רצים מעון ע"י שכשמת אהרן וחזרו ישראל לאחוריהם שמונה ומקשות והחזיקם סצט לוי כפירש"י אז הצדילם ה' לעמוד לפני ה' לשפרו להיות שלוחא דרחמנא והיינו דכתיב צמלאכי ורצים השיצ מעון ועי"ז מלאך ה' לצאות הוא פי' שלוחא דרחמנא ולא שלוחא דידן ע"י שרצים השיצ מעון ככ"ל:

בעת הסיא אחר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים ועשית לך ארון עץ ואעש ארון עלי שיעים ואפקול שני לוחות אבנים הכה לכאורה למה שיהא מעשה מליווי הקצ"ה שליוה אותו לעשות הארון אחר פקילת הלוחות והוא עשה ארון בתחילה וגם חלה לוחות הראשונות כתיב ואחר מן ההר ושני הלוחות על שתי ידי וחלה לוחות אחרונות אחר ואעל ההר ושני הלוחות צדי וכחא לצאת דליתא צמדצב מכיון שצא מעשה עם הלוחות הראשונות וראה את העגל אז היו לוחות הלוחות פורחות באויר ולא יוכלו הלוחות לשכון באויר טומאת העגל ולפי"ז כשליוה הקצ"ה ח"כ פקול הלוחות אחרונות

ולעלות עמם להר ולהיות עמם צמנים עוד ארבעים יום שנסלמו ציום הכפיריק ובתוך אותו זמן יסובו צני ישראל וצוידוי ובתחנותים צמדצב חלול וצראש הסנה יחקעו צסופר ויתענו ציותכ"פ ועי"ז ידכך האויר והטומאה ויתקדש כל כך עד שיוכלו ח"כ הלוחות אחרונות לשכון בתוך אויר מחניהם עד שיגמור ארונו של צללאל סילוח ח"כ ית"כ על מלאכת המסכן ולכן אחר הקצ"ה תחילה לפקול הלוחות וח"כ יעשה הארון כסירד למטה חלה מעשה הי' ירא אולי לא יעשו תשובה גמורה ולא יעברו אויר מחניהם ואולי גם כשיצאו ח"כ עם הלוחות אחרונות יפרחו הלוחות באויר לכן עשה תחילה הארון כדי שמיד צצואו יתן הלוחות צארון ולא יוכלו הלוחות לפרוח באויר כי יהיו מקובלים צומחלה לעלות המפקק צין אויר אויר הטומאה והנה איתא צרמז"ן שאחר מעשה לישראל סככתי צעלמי מה שצצרתי לוחות חלקים וכוונתו הי' לטובה איתא צמדצב דכס פ' כ"ת שאמר מעשה מועצ ידונו ישראל כפכו' ולא ידונו כאשת איש והנה לכאורה הי' מקום לומר שצצרון הלוחות לא היו מדעתו של מעשה חלה שמשא כבר היו הלוחות ציד מעשה שהיו עפחים על ששה עפחים וגם צעוצין הי' כך כדליתא צירושלמי דשקלים אך כל זמן שהי' לוחות צהן הי' חסי כושא חת עלמו קדושת הלוחות כתב ידו של הקצ"ה נשאו חת הלוחות כמו הארון שמשא חת כושאיו חלה מכיון שצא חוך אויר העגל הטומא והי' הלוחות פורחות באויר והלך הסיות של הלוחות והיו כצדים עליו לכן נפלו מידו והנאיה דכתי' צלוחות הראשונות ושתי הלוחות ע"ל שתי ידי דהיו כושאים חת עלמון למעלה על ידי וחלילו לא נשאים מעשה כלל ולכך כשתצרו ח"כ אך מדחזיקן צלוחות אחרונות שהי' מעשה כושא הלוחות חצן צידיו לשמים ועדיין קודם סכתה הקצ"ה עליהם צאלצע חלקים לא הי' אז סכי חיות קדושה צהן צעליותו ואפ"ה הי' יוכל לשאת לוחות מוכח מזה שגם הלוחות הראשונות ציבלתו הי' לשאת לוחות גם לאחר שפרחו הלוחות מהם ומוכח מזה דשבר לוחות צידים וסכן עלמו לעוצת ישראל והיינו דכתי' צלוחות אחרונות ואעל ההר ושני הלוחות צדי כלומר דכשאתי לוחות צדי ומזה ראי' שסככתי חת עלמי צלוחות הראשונות אשר שצרת לעוצת ישראל ונתארכו ימיו ע"כ: **ועשית** לך ארון עץ וכו' ואעש ארון עלי שמים הכה כתיב חס חומס היא כצנה עליה עירת כסף ואם דלת היא כלור עלי' לוח חרז צרש"י והוא מהמדצב חס עומדים ישראל כחיונה הי' ככסף דלא שליט צי' רקצון ואם דלת הי' כארז דשליט צי' רקצון ר"ל אמנם צמדצב וצפינו דפ' פרה איתא דארז מלך צלוחים משו"ה ליוה הקצ"ה לעשות מקדש מעלי שמים כי שור מלך צצסמות וארי'

זרעים. הלכות שמיטה ויובל פי"ג

הרשב"י (מכ"י)

זה לא ניתן לתשלומין. וכתוב בהשגות א"כ לא יטלו בהם תרומות ומעשרות כי הם היו תחת חלק הארץ והרי בציות מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמזאת כי ע"כ. ולא יכולתי להלום לשון זה שאם כוונתו לומר שלא יטלו תרומות ומעשרות לפי שהם חלק מן הארץ רחמנא אומר שיתנו להם תרומות ומעשרות כיון שאין נוטלין חלק בארץ אלא חלק בעבודתם וממך הדוחק אני מפרש כוונתו כך שאם כונו ישראל דברים החייבים בתרומות ומעשרות א"כ כיון שאין להם חלק בציות הארץ לא יטלו אותם כי הם היו תחת חלק בית הארץ וכו"מ הי"נ שלא יטלו והרי בציות מדין אע"פ שלא נטלו חלק בישראל הרי נטלו תרומת כל מה שהציאו במזאת השם כמבואר בכתוב אלא מאי אית לך למימר שיש להם חלק בציות וליתא לדספרי

דאמר חלק בציות ונחלה בארץ אלא כוליה קרא חלק ונחלה בארץ לא בתורת נחלה ולא בתורת חלק ואם זו היא כוונת השגות כמה משוברים בדבר. חדא דסמכין אספרי דאמר חלק בציות ונחלה בארץ ותו דאין תרומות ומעשרות נכנסות תחת חלק בית הארץ שזה חיוז מוטל על הישראל כיון שנגמרו הפירות ברשותו ותו דאין להציא ראיה מבימת מדין דהאם מכאן קרייה רחמנא והוראת שעה היתה במזאת השם שהרי לא היו שם דברים שחייבים בתרומות ומעשרות. ומפני שאני חושד שלא יצאה השנה זו מפי קדשו לא חשתי להאריך גם נראה שיש ט"ס ואין לי ספק להגיה ממנו: **יא וראה** לי שאין הרבדים אמורים וכו'. סבירא נכונה היא ראיה לרבינו והסכים עליו רסמ"ג והוסף עליו ולעמוד לרא' נוטלין אף בארץ שנאמר שער לוי אחד בדאיתא פרק י"ט נוטלין ע"כ. וקרא מסייע לרבינו בארץ לא נתחל משמע בארץ המיוחדת להם אבל שאר ארצות אינם בכלל זה:

יב ולמה יב וזה לוי וכו' עד סוף הפרק. הוא מיושר דעתו וסבירא ז"ל ודקדקתי בדבריו ז"ל שכתב וזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו שהקד"ה יזכה לו להריות בעולם דבר המספיק לו ולא שישלך ענינו על הניצור. ועיין במה שכתב בפירוש משנת ולא קרדוס לתמוך בו:

סליק בריך רחמנא

ולעולמי עולמים וזכה לו בעה"ז וכופי אתה תומך גורלי:

השנת הראב"ד
*ובן לוי או כהן שנטל חלק וכו'. א"כ אם כן לא יטלו בהם תרומות ומעשרות כי הם היו תחת חלק הארץ והרי בציות מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמזאת יז"ר הכל יתברר:

מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביותן ככל ישראל: יב ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביותה עם אחיו מפני שהובדל לעבוד את יי לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. לפיכך הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוטלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן. אלא הם חיל השם שנאמר בריך יי חילו. והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך: **יג ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשובנות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם** זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם הרי דוד ע"ה אומר יי מנת חלקי לעולם כמו שזכה לכהנים וללויים.

סופטים: וכן לוי או כהן וכו'.
כתב הראב"ד א"כ לא יטלו בהם תרומות ומעשרות וכו'. טעמו לומר שבמדיון לא נטלו חלק בציות כשאר ישראל אלא והרמות מכאן ליי וגו' ממחלית תקחו וגו' ונחת לאלעזר הכהן תרומת יי וממחלית בני ישראל תקח אחד אחיו מן החמשים וגו' ונחת אחיו ללוי ומדיון לא היתה מהארץ שנכרת עליה ברית ומאחר שלא נטלו הלויים בציות חלק שזה עם ישראל מוכח מילתא דל"ש בין ארץ שלא נכרת עליה ברית לארץ שנכרת עליה ברית ומה שנטלו שם לא בתורת בית נטלו אלא בתורת תרומה שזה לא נחלק להם הוראת שעה ומאחר שהמורות חלקם בארץ נתן להם הקב"ה תרומות ומעשרות לפי דעת רבינו שבארץ שלא נכרת עליה ברית יש להם חלק בארץ ובציות לא יטלו בו תרומות. ואני אומר שאין זו השנה דלומר דה"ל וסוריא מוכיח שאין זה תרומות ומעשרות מדאורייתא וסבירא רבינו דאדרבא משם ראיה דמדחיון דבארץ שנכרת עליה ברית לא נטלו חלק בציות כלל ובמדיון נטלו אחד ללוי ומדיון כיון שלא נכרת עליה ברית לא היתה בכלל לא היה לכהנים חלק בציות וה"ה לכל שאר הארצות שלא נכרת עליהן ברית ומה שלא נטלו במדיון חלק שזה עם ישראל גזירת הכחוש היתה הוראת שעה:

סליק בריך רחמנא

דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללויים.

ברוך רחמנא דסייען

הגהות דשייכי לספר זרעים

בעה"ז עסקתו מועטת ואין בה כדי מתנה לכהן ודרשא לו דמתנו כתבו רבנן דספר ירמיה ובס"ה דאין אלא אסמכתא שהרי מן המורה אין לה שיעור ונחמנו נמנו לה שיעור הזה וכחב רבינו אליעזר ממין דבמקום שיש כהן מקבל נריך ליהרר לתת כשיעור שאמרו חכמים עכ"ל:

רמב"ם בפרק שני דמסכת חלה ומיימי לה בפרק ז' דקידושין המפרש חלתו קמח אין חלתו חלה וזול ניד כהן פירש בספר ירמיה דוקא כשאומר בעודו קמח יחול עליו שם חלה אבל המפרש קמח ואומר כשהעשה העסקה יחול עליה שם חלה חלתו חלה אע"פ שהיא פטורה עתה וראייתו מהא דאמרין בקידושין בפרק האומר יתר על כן אמר רבא"י האומר פירות ערוגה זו והיו תרומה על פירות ערוגה זו לכשיצאו שליט ויחלשו והציאו שליט ונחלשו דבריו קיימין וקיימא לן משנת רבא"י קב ונקי*:

*ע"י ב"קס"ג נזר דף י"ב

מבאן ואילך הלכות מפסקי ספר התרומה

הלש עסקה מפרש ממנה מעט לחלה ואם רוצה נותנה לכהן קטן שלא ראה קרי מיימי ויחלנה או אפי' לכהן גדול שטבל לקרי והעריב שמשו מיד דהוא אחריות ח"ל דאמרין בפרק

בנות כותים מעשה והטבילוה קודם לאמה לקובה שמן של תרומה א"כ אפילו לא טבל לקרי יוכל לטבול בריב *חולין ולאכלה בדאיתא פרק עד כמה גבי *תרומת ח"ל מבטלה בריב ואפילו לה בימי טומאתו *וה"ה להחלת חולת לארץ ובטבול טומאת מת אין נריך למנוע מלאכלה

הגה"ה
*כתב בסה"מ דאיתא בחוספתא בנכירות דדוקא לגבי טומאה בטבל בריב אבל לגבי זר בעי ק' מין במימי וכחב ואם חזרה ונתעברה בעיסה טוב לשאלו עליה וז"ל שאלתי מהא דק"ל שיש שאלה בהקדש כדמתן ג"ה אומר הקדש טעום אינו הקדש וכיון דבעטות אינו הקדש ה"ה דנשאלין עליו דהא בזה הלא דמכה חרטה נמצא בהקדש טעום וחזר לחולין ואפי' בשחיתו חזק אם כבר שחט ונשאל על ההקדש פטור מכרת דלאנלא מילתא למפרע דלאו קדשים בחזק שחט ומיימי לה בנבא במרחא פרק י"ט נוטלין:

*רבה כהן הוה בפרק מלות חליה:

*פסק רבינו משה דאין נריך ריב אלא אפילו חזר בחרב וכו' וכחב רבינו שמחה הא דמנריך ריב פרק עד כמה היינו לנחילה אבל בדיעבד אפילו אחד בנאמר נטל אחד מן ריב דאמר רבי ושירא בירושלמי אפי' חד בחד וממתינתין אמר כן ונאכלת עם הור על השלחן:

הורפס מאתר אוצר החכמה

ליעקב

שופטים

זאת

שיד

כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין
נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום
אשר יבחר ה' אלקיך בו (שם ח).

בפלטין או זה שאומר אני ולא את
בפלטין הוי אומר זה שאומר אני ולא את
בפלטין, כך דור המבול אמרו מה שדי כי
נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו, דור
הפלגה אמרו לא כל הימנו לבור לו את
העליונים וליתן לנו את התחתונים אלא
בואו ונעשה לנו מגדל ונתן עבודת
אלילים בראשו ונתן הרב בידה ותהא
נראית כעושה עמו מלחמה, אותם לא
נשתייר מהם פליטה ואלו נשתייר מהם,
אלא דור המבול על ידי שהיו שטופים
בגזל שנאמר גבולות ישיגו עדר גזלו
וירעו לפיכך לא נשתייר מהם פליטה,
אבל אלו על ידי שהיו אוהבים זה לזה
שנאמר ויהי כל הארץ שפה אחת לפיכך
נשתייר מהם פליטה".

יש כאן רמז ידוע [הובא בשם המגיד
מקלם זללה"ה], כי יפלא ממך דבר
למשפט ה', שפיכות דם ישראל, על
דינים קשים וחומר מדת הדין ר"ל, על
נגעים ומחלות ר"ל, התשובה על כך
דברי ריבות בשעריך, על המחלוקות
והמריבות הגדולות בשעריך.

וראוי לצרף דבריהם ז"ל בילקוט
שמעוני רמז תק"כ (וכן ר' ס"ב ור'
תשי"א): "חבור עצבים אפרים הנח לו רבי
אומר גדול השלום שאפילו עובדים
אלילים ושלום ביניהם כביכול אינו יכול
לשלוט בהם שנאמר חבור עצבים אפרים
הנח לו, אבל משנחלקו מהו אומר חלק
לבם עתה יאשמו, הא גדול השלום
ושנואה המחלוקת. א"ר אלעזר אי זה
קשה מי שאמר למלך או אני או את

ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים
ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט (שם ט).

יש כהנים שאינם מייחוס לוי" וכן איתא
בת"י כהניא דמשבט לוי".
וי"ף עפ"י ד הרמב"ם פי"ג מהלכות
שמיטה ויובל הלי"ב: "ולמה לא
זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם

וברש"י: "הכהנים הלויים, הכהנים
שיצאו משבט לוי", וכ"ה
בת"י "כהניא דמשבט לוי", וצ"ב וכי יש
כהנים שלא יצאו משבט לוי. ויעוין באבן
עזרא: "הכהנים הלויים, כאשר פירשתי כי

זאת שופטים ליעקב שמו

יהא פסול ת"ל ואל השופט אעפ"י שאין בו כהנים ולוים כשר, וי"ל דיסוד המצוה הוא מחמת ענינו הכללי של שבט לוי "להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל וכו'", ושרש הדבר ותחילתו הוא בלוי עצמו, כאשר כתב הרמב"ם פ"א מהלכות עבודת כוכבים הל"ב: "ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב יצחק מלמד ומחזיר כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצוות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלמוד והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'". והך ד"יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל", היינו דכל ענין ההוראה בדבר ה' זו הלכה, מסור הוא בעיקרו בידו של שבט לוי [עי' יומא כ"ו א' דהוראה היא או מיששכר או מלוין]. והנה בספרי כאן (פיסקא י'): "אל הכהנים הלויים, מצות ב"ד שיהו בו כהנים ולויים. יכול מצוה ואם אין בו

יהא פסול ת"ל ואל השופט אעפ"י שאין בו כהנים ולוים כשר, וי"ל דיסוד המצוה הוא מחמת ענינו הכללי של שבט לוי "להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל וכו'", ושרש הדבר ותחילתו הוא בלוי עצמו, כאשר כתב הרמב"ם פ"א מהלכות עבודת כוכבים הל"ב: "ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב יצחק מלמד ומחזיר כל הנלוים אליו ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצוות אברהם וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלמוד והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'". והך ד"יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל", היינו דכל ענין ההוראה בדבר ה' זו הלכה, מסור הוא בעיקרו בידו של שבט לוי [עי' יומא כ"ו א' דהוראה היא או מיששכר או מלוין]. והנה בספרי כאן (פיסקא י'): "אל הכהנים הלויים, מצות ב"ד שיהו בו כהנים ולויים. יכול מצוה ואם אין בו

ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט (שם).

וצ"ב מפני מה כתיב הכהנים הלויים לשון רבים ואל השופט בלשון יחיד [ולא כתיב ואל השופטים, כדכתיב להלן (יט ז)]: "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם". עיין אבן עזרא דקאי א"מלך" ומיושב. שו"ר שעמד בזה בפנים יפות, עיי"ש מש"כ.

מסרה קמנה תכד בראשית מט ויחי אונקדוס בעל המורים

כ"א פתח בְּרַכְתָּ שְׂדִים וְרָחֵם : בו בְּרַכְתָּ אֲבִיךָ וְגַבְרֵי עַל-בְּרַכְתָּ הוֹרֵי עַד-- תֵּאֱמַרְתָּ גְבַעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה רָאשֵׁי שְׂשִׁי יוֹסֵף וְלִקְדָּקְדָּק גִּזְרֵי אֲחִיו : פ תולדות אהרן ולקדקד שנת קלט :

לחוף חמור ידיו גודל שמנה אילה בן זאב עולה לשבטן שס"ה כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה : בישראל מחלב ידן עובד יהוה עקב מלך שפר אחיו של עולה שג"ד כמנין ימות הלילה וזהו שנאמר כה אמר ה' מותן שמש לאור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימוש החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל יצבות מהיות לפני גוי כל יומים יעקב הקדים קן לגד כבוד תולדות : משה הקדים גד לזן לפי שהוא קבור בחלקו רש"י

היתה לו מהקצ"ה, שכל זה יהיה נשמע שנתנית הזכר היתה מידו של הקצ"ה (רא"ם) : (עד) והרמב"ן גרס זכה, והיינו הך, והכתוב אומר צ' דברים שנתן לו הקצ"ה, ה' שפרעה יפוז זרועי ידיו, והב' משם מאותו כח של אביר יעקב צ"ה עלה וזכה להיות רועה פי' להיות מפרנס ומכלכל את יעקב אשר הוא אבן ישראל פי' מקור ושורש של שבטי יה וכלל ישראל (רא"ם) : (עה) פי' הענין מה שהכתוב מכיון לומר הוא ממש תרגומו כמו פירושו, שלא יכלו אחיו לבטל חלומותיו, אלא נתחזק וזכה למלך בעצו הקצ"ה חן ופרנס את יעקב וצני ציתו, אבל פרטי פירוש המלות משונה הרבה מפירושו, תיבת ותשג לפי רש"י הוא מלשון ישיבה, והוא ז"ל פירש מלשון חזרה שחזר ונתקיימו חלומותיו, גם הוסיף על דקיים אורייתא בסתרא, פי' אפילו צין המלכיים העמאים ערות הארץ, צרכות זה נתקיימו חלומותיו, והוא פשוט בגם שאין ממנו רמז בכתוב, צאית קשתו שפירשנוהו נתחזק בחזק כלומר בכל כל העובר עליו ונלח את אחיו וכו', פירש האונקלוס איתן זה הקצ"ה איתנו של עולם, קשתו זו בעתו כמו בעל מלחמה שנשטן ובעט על קשתו, ומה שאמר ואחסין מלכותא זה ג"כ חוספת, ומה שהוסיף לפרש יתרמא (פי' נשק) דכז על דרעוהי שעיניו ופירושו אחסין מלכותא שירש המלוכה, גם תיבת אבן שרש"י פירש לזון ראש מקור ושורש, פירש הוא ז"ל אז וצן שהצ"ח שבה משמש למעלה ולמטה כאילו נכתב צ' פעמים, ותיבת ישראל פירושו כלי ישראל זרעו דישאל : (עו) הוסיף רש"י תיבות הללו, גם אמר והוא יעזר, לפי שחזר מן הכתוב המוצן מעלמו וליך להוסיף עליו, שאין לומר אל אביר יעזר, שהמ"ם בתיבת מאל והוא"ו שבתחת ויעזר חן מניחתי לומר כן, וכמו כן דייצור הסמוך ואת שדי ויברכך צ' הוא"ו"ן מכריחני להוסיף כל זאת (רא"ם) : (עז) צאונקלוס שלפניו דאביר ודאמך, ואפשר שגירסתו היה כן דאצא

שינוי נוסחאות : דאביר ודאמך * פירשו שדים כמו ירה ירה דמתרגמינן. אור החיים

לומר זכר הוא כי לזד שאמר הכתוב חיש אשר כברכתו צרך וגוי ומלניו שיעקב כלל שמעון ולוי בכלל אחד לה מנה שניהם בחד קשר) : אשר דבר וגוי ויברך וגוי. והגם שראינו שלא צרך ראובן ולא שמעון ולא לוי, יגיד הכתוב כי דיבורו הקשה להם היא ברכתם, והוא לומר אשר דבר קשה) וגוי ויברך וגוי ומה שאמר לראובן דברי קטור שם זה את הצרכה ע"ד לומרם ז"ל (ספרי בעלתהך פי' אספה לי) עתידה עבודה שתחזור לצבורה, וכפי"ז כיון שקבע לו שם הצבורה (קפ) עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא. ותמלא שהדיקים נופים ומציעים על העתיד, ולעטם זה השתדל יעקב לקנות הצבורה מעשו (קפ) לכל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא, והגם שנתנה העבודה ללוים שקונים הם ויצאו שניהם לעבוד עבודה הקודש כי מעלין בקודש ולא מורידין. וגם שמעון ולוי צרכם צמה שאמר ארור אפס זו היא צרכתם שקלל לחצרות המקלל ומרע. גם מה שחלקם והפאים הוא להשגת חבליה האושר ג"כ :

אשר כברכתו קשה. פי' הראוי לו כפי צחינת נשמתו וכפי מעשיו, כי יש לך לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה צחינת המעלה

אור בהיר

הרי שניתו של שאלו היה גורם שתחלק המלכות. קפד) ולי ז"ע על זה, שאם כן הלא גם אפרים ומנשה כלל ציח, שהלא לא צירך אלא ליוסף. קפה) ודיבור הוא לשון קשה. קפו) נאומרו צכרי אלה. קפז) הגם שעבודה צנית המקדש ללוים היה. קפח) הלא

נדרים דף לו

פרשה בעלותך

פיסקא לד

יד וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה אֲסֹפֶה לִּי שְׂבָעִים אִישׁ. לְמָה נֹאמֵר לִפִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר
לֹא אוֹכֵל אֲנִכִּי לְבַדִּי. אֵיל הַמָּקוֹם מֵה שֶׁבִקְשַׁת נִתְחִי לךְ : אֲסֹפֶה
לִי. שֶׁתִּהְיֶה סִנְהֶדְרִין לְשִׁמִּי שֶׁבְכָל מָקוֹם שֶׁנֹּאמֵר לִי קִיִּים לַעֲלֹם וּלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים. בְּכֹהֲנִים הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כח) וְכֹהֵנוּ לִי. בְּלוֹיִם הוּא אוֹמֵר (צִמְדֵּזֶר
ח) וְהָיוּ לִי הַלוֹיִם. בְּיִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר (וַיִּקְרָא כה) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים.
בְּבִכּוּרוֹת הוּא אוֹמֵר (צִמְדֵּזֶר ח) כִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל. בְּמִקְדָּשׁ הוּא
אוֹמֵר

לד ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש. למה לפי שהוא אומר לא אוכל אנכי לבדי. א"ל המקום מה שבקשת נתתי לך. אספה לי שבעים סנהדרין לשמי בכל מקום שנטמר לי. קיים לעולם ולעולמי עולמים. כהנאים הוא אומר וכהנז לי. כליום הוא אומר והנז לי הלימים. בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל עבדים. בבכורים הוא אומר כי לי כל בכור בני ישראל. במקדש הוא אומר.

הפי' שיש בזהם לכשיצאו שעה שיוֹלָךְ צפועל, כמו רי"ז שבי"ז שבה' נשיא מצית דוד קיים לא ה' נשיא, וכשנכר עד שנחגל ר"ג דיבנה, התמנה רי"ז לנשיא, וכן ראצ"ע כידוע. והרי דוד המלך כשניתן לו המלוכה, לא מלך מיד. וגם יש להבין שאין כל המלכים שוים בגדולתם, ולכל א' א' לפי עסקו. וכן צמחין המגזר ונכר שא"פ כו': בכתבים הוא אומר ובהגו לי. וידענו שלעולם יכהנו בני אהרן צדיק"מ ולא זולת, דכתיב זהו ברית עולם. וגם התורה וכל מלותי לא יבעלו לעולם, הרי לי דכתיב בזהבים קיים לעולמי עד. ואפי"פ שאינם מכונים מעת חורבן ביהמ"ק, מכ"מ עיקר קדושתם נמשל לעולם לא נעדר כמס"כ. ולכן גם היום קדושתן עליהם בכל מלות הכונה: בלזים ה"א היו לי הלזים. משרתי אל בחצרות ה', ואינם צטלים לעולם ככל מלות שצחורה. ובשאלות דרי"א פ' צמדבר גרים צצכורות ד' ה' ולדורות מנלן לזוים פערי דכתיב וכיו לי כלזים. וכל מקום שנאמר לי לדורות. וצנז"ס שלנו א"י וכיו צכויותן יהא. וצאמת לא מזינו הוי לדורות אלא לפיכוחא. או שלא יסתכ מה שחותו דבר צבר ה', כמו אשם הוא צכויותו יהא (מנחות ד'), וכן הרצב, אכל לדורות דס"ד שאין קדושי כ"כ לע"ג: בישראל הוא אומר כו'. והם קיימים לעולמי עד כשמו הגדול כמס"כ לעיל. וכתיב (ישעי נ"א) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבדד חבלה ויושבי כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהי וגו'. ופי' דאפי' כל אורשי צטלים וישועת ה' לישראל לעולם תהי: בבבורות הוא אומר כו'. וקדושתן לפדיון, או להקצבה צכהם עתורה לעולם ככל המלות. ופי' מש"כ רבינו צחיי ז"ל צפ' תשא עפי"פ כל צבור צניק, שעוד היום יש לצבורים מעלה ויתחון על שחר צ"א, ע"ש שחאריך צזה. ועי"ע צם עתרה"ק חלק העצוד סוף פ' ל"ד שצחרם שלא יולרכו לצא למידר גלגול הנפשות. ולי קשה ע"ז, הרי נרמז ענין גלגול צפסוק יחי רחובן ואל ימות וצתרגומן, וידוע שנחגלגל גם הוא צעשרה כרגוי מלכות, והי' צכר יעקב. ואולי דעתו כ"י"א דרחובן לא ה' צעשרה כרגוי מלכות אלא יוסף, פי' שני דעות צזה צשלי"ב דרוש לאן יוסף: במקדש ה"א כו'. ל"ד צמקדש, דזכ הפסוק צמשכן הוא דכתיב, וכמציאר ג"כ צריש מ' עירובין אשכחן דמשכן איקרי מקדש דכתיב ועשו לי מקדש. אלא דלאו צמשכן ע"מזו ולא צמקדש ע"מזו כיון החנא, דהא צטלו שניצם צצרי"ב. ולמ"ד קדושה ראשונה לא קידשה לפעיד לצא, אפי' מקום ציבהמ"ק אין צו קדושה כהיום, ומכש"כ מקום המשכן ולכ"ע אין צו קדושה, כדאי צצנפעות ד' ע"ז צ. אלא כהונה כמס"כ לעיל

למה נאמר. מה עיבה של פרעה זו לכהן. ולכחור צדיק משה
שיסיר הכצ"ח אותו מליטת צמחאם. וע"ז לא
נפנה לו כלל, ומח זו תשובה שימנה זקנים: לבדי. משמע
דביק שיתן לו עוזרים, ולא שיסתלק מכל וכל. וע"ז השיב
נפנין שיקח לו עוזרים: שחזק סנהדרין לשמי. שיתגדל ויתקדש
שמי ע"י. וכדאי צמ"ר סדר ויחי פ' י"ז, אשר התכלכו אבותי
לפניו ר"ל א' לנשיא שהוא מהלך והזקנים לפניו כו', ע"ד
ר"ל הוא צריך לכבדונו. והזקנים מודיעים כבודו של נשיא.
וכן הסנהדרין שהם שצעים, והנשיא עמכם שכללם שצעים
וא', ובי הולך לפניכם, ושמו ית' נקרא עליכם. ולכן האותיות
בשם המפורש שצעים ושמים, כנגד השמים והש"ס המיוחד
שבו אדון יחיד על כלום, כמש"כ הרמב"ן ז"ל כאן. ונמצא
שבזקנים הם כביכול לאורך שמו ית', והוא צריך לכבודם.
ונשן רבה בבעלותן זה א' מ"ג דברים שכן כחוצין לשמו
של הכצ"ח. והוא כמש"כ, וע"ע בסמוך: שבכל מקום כו'.
ולכחור ית' לפרש לי ללרכי ללכב בזמן את ישראל, ולא משום
כבודו ית', וכדכתיב כל פעל ה' למענכו, וכוונתו ללרכי העולם
או לרדות בזמן את העולם, כמבואר באריכות במדרש רבה
קבלת עב"פ ויחרון ארץ בבל היא=לזה מציא הכפרי דלי
הוא לשמי כביכול ממנו, מדכור קים לעולמי עולמים, כשמו
ית' שהוא קיים לעולמי עולמים. וז"ל שמוה רבה פ' מ"ד, אשר
נצבעת להם בך, חזקי אמר אמר משה אלו בשמים ובארץ נצבעת
לאבותם, יפה אהב עושה להם, שהיית מכלה את צניהם,
בשם שהשמים והארץ בעלים כו', לא אמרת לאברהם צי
נצבעתי בשם שאני חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך
נצבעתי קיימת כו'. חזרו שמצא רח"י דהפי' לי לשמי, בזה
כלל גדול מסור בידם שצ"מ שני לי הוא קיים כו'. ואלו
הי' צורך העולם, או לצורך הנבגה ישראל, היה צעל המסובב
עם הסיבה. ואפי"פ שאין ישראל ג"כ בעלים לעולם, ובהם
ג"כ כתיב לי, מ"מ לעתיד לבא לא יהיו לריכים לזקנים כדי
להורותם דרך הישרה, או לשאת ערבותם, אלא לכבודו ית':
קיים לעולם כו'. הן הכוונה שמהו שזיוה הכצ"ח למנות
סנהדרין, ולא שצדו צבוס זמן עד עולמי עד, שהרי אלו צבוי"ה
אין לנו קניי סנהדרין. וכן כמה דברים דקדשי כהנא צבואר.
אלא סגולתם וקדושתם, ושבקצ"ח מתגדל ומתקדש ע"י אלו
הצדיקים, וגם מקור פעולותיהם ממעל קיים לעולמי עד. רק
שאין אלו זכאים ליבנות מאורם עד שיבא משיח צדקנו, יתגלה
אורם בפועל לעינינו. וכן עומק פ"י בצרייתא לאבות, רמ"א
כל העוסק בחורב לשמח ב' וצונת' לו מלכות וממשלה כו'.

מנוחת סימן יב שלום ח"ג מג

ג. ועיין שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא (או"ח סימן ג') בהא דזכו הכלבים שמצואתם מעבדים התפילין, אבל לפי מה שכתבנו כאן יש לעמוד ולהתבונן בדבריו וצע"ע. אחר רבות בשנים מצאתי בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא (ח"א סימן ע"ו דנ"ח ע"ג) עיין שם.

סימן יב.

בענין עבודת המקדש בבכורים לעתיד לבוא

שמות (י"ג ב'): "קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא", ועיין רש"י ז"ל, ובפירוש הרב הספורנו ז"ל.

במדבר (ג' י"א): "וידבר ה' אל משה לאמר: ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים: כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'".

ועוד שם בבמדבר (ח' ט"ו): "ואחרי כן יבאו הלויים לעבוד את אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם תנופה: כי נתונים נתונים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי: כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי: ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל".

ומבואר באר היטב שהלויים נלקחו לעבודת המקדש תחת כל בכור בבני ישראל, והעבודה במקדש שמעיקרא היתה בבכורים נלקחה מהם אחר מעשה העגל וניתנה ללויים, וכן הוא שם במדרש במדבר רבה (פ"ג ס"ה): "תחת כל בכור פטר רחם בבני ישראל, בתחלה היתה העבודה בבכורות, ולפי שקלקלו בעגל, זכו לויים על שלא טעו בעגל ליכנס תחתיהם", ועוד עיין שם (פ"ב ס"ז), ובמדרש פסיקתא רבתי (פ"ה סי"א) עיין שם.

ורבינו הגאון הקדוש רבי חיים ׳ עטר זצ"ל בספרו המופלא אור החיים בראשית (מ"ט כ"ח) כתב: "ומה שאמר לראובן דברי קנטור, שם צוה את הברכה על דרך אומרים ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא, ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו, לבל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא, והגם שנתנה העבודה ללויים, שקולים הם ויבואו שניהם לעבוד עבודת הקודש, כי מעלין בקודש ולא מורידין" עכ"ל.

מד מנוחת סימן יב שלום ח"ג

ועוד לו באור החיים במדבר (ג' מ"ה): "והיו לי הלוים אני ה', הכונה במאמר אני ה', לומר שהגם שאמרו ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות לא ירדו הלוים מהיות לה', והוא אומרו והיו לי אני ה', כשם ששמי לעולם ועד, כמו כן יהיו לי הלוים" עכל"ק.

הרי שחידוש גדול ועצום השמיענו רבינו ז"ל, שאף שאכן ניטלה העבודה מן הבכורים, מכל מקום עתידה העבודה לחזור אליהם, דהיינו דלעתיד לא רק הכהנים יעבדו במקדש אלא גם הבכורים יחזרו לעבוד במקדש, ומילתא בטעמא דסיבת הפסד הבכורים לעבודת המקדש היתה בגלל שנכשלו בחטא העגל, ולעתיד שיתוקן עון העגל לגמרי (בב"א), אם כן בהבטל הסיבה יבוטל המסובב, ויחזרו גם הבכורים לעבוד במקדש.

וכבר הרבה פעמים נשאלתי מה מקור מצינו בדברות חז"ל לדברי רבינו אור החיים ז"ל הללו, שהרי הוא כתב: "על דרך אומדן ז"ל עתידה עבודה שתחזור לבכורות", ולפי מיעוט ידיעתי איני יודע לו מקור מפורש בדברות רז"ל, רק אמרתי בס"ד שיובן עם המובא לעיל קדש לי כל בכור בבני ישראל, ואמרו רז"ל בספרי (פרשת בהעלותך פסקא ל"ד) אספה לי, בכל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים, בכהנים הוא אומר וכהנו לי. בלוים הוא אומר והיו לי הלוים. בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל עבדים. בבכורות הוא אומר כי לי כל בכור בבני ישראל, וכו', הא בכל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים, ועיין גם במדרש שמואל (פי"ט ס"ג), ובמדרש ויקרא רבה (פ"ב ס"ב) עיין שם א).

א) לשון מדרש שמואל (שם) על הפסוק כי ראיתי בבניו לי מלך כך הוא: "אמר רבי לוי כל מקום שהוא אומר לי, אינו זו לא בעולם הזה ובעולם הבא, בכהנים מהו אומר וכהנו לי, בלוים מהו אומר והיו לי הלוים, בבכורות מהו אומר קדש לי כל בכור וכו', במלכות בית דוד מהו אומר כי ראיתי בבניו לי מלך הוי כל מקום שהוא אומר לי אינו זו לא בעולם הזה ולא לעולם", הרי שגבי הבכורים הביאו קרא דספר שמות דקדש לי כל בכור בבני ישראל, ולא כספרי הג"ל שהביא קרא דספר במדבר ודוק.

ודע כי ממה שאמרו במדרש שמואל (שם), וכזאת איתא במדרש ברכת יעקב (הובא באוצר המדרשים דף רכ"ח ד"ה יהודה): "מלכות ישראל נתנה לשבט יהודה לדוד הצדיק, לו ולבניו ברית מלח, שנאמר ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל על שאול וגו' כי ראיתי בבניו לי מלך, בכל מקום שנאמר לי לעולם הוא, וכן אמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל לי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם, כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל" עיין שם.

מנוחת סימן יב שלום ח"ג מה

ומבואר באר היטב שכל מקום שנאמר בו לי הרי הוא קיים לעולם ולעולמי עולמים ומייתי נמי לבכורות, ואם כן גם בהם יתקיים לעד ולעולמי עולמים זה הנלע"ד.

והנה אף דלהדיא בדברות רז"ל לא מצאתי מקור לדברות רבינו אור החיים ז"ל, ורק כנ"ל, מכל מקום בס"ד מצאתי לו חבר שכבר קדם בחידוש זה לרבינו אור החיים ז"ל ובמפורש כתב כדבריו ז"ל, הוא רבינו אליהו הכהן ז"ל מאזמיר בעל שבט מוסר בספרו סמוכים לעד (פרשת תולדות) שכה כתב: "במדרש בראשית רבה (פס"ג סי"ד) ויבז עשו את הבכורה, ומה ביזה עמה אמר רבי לוי תחיית המתים ביזה עמה עכ"ל. וראוי לשים לב מהיכן למדו רז"ל שבעבור שביזה את הבכורה שביזה גם תחיית המתים עמה.

אמנם נראה בהיות שעד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות (שם סי"ג), והנה ידוע שניטלה העבודה מהבכורים בעוון העגל, ולעתיד לבוא בתחיית המתים שעתיד מלך המשיח לבוא עם אדם הראשון והאבות, כמאמר רבותינו שיחיה אותם ויבוא עמם, אז תחזור העבודה גם בבכורים, משום שאז יתוקן עוון העגל.

ובזה נבוא לענין, וכך הוא, הן אמת שיש מקום לדון שעשו מכר את הבכורה בעבור שידע שבמעשה העגל לא תהיה עבודה בבכורים כי אם לכהנים, וכיון שעתידה שתנטל העבודה מהבכורים עמד ומכרה מעכשיו וביזה אותה, אבל כיון שבתחיית המתים עתידה העבודה לחזור גם בבכורים, לא היה ראוי לו לבזותה ולמוכרה, אלא מוכרח שכפר עשו בתחיית המתים ולכן ביזה אותה, דאין סברה שהיה מודה בתחיית המתים שעתידה לחזור עבודה גם בבכורים וביזה אותה, לכן אמרו רז"ל ויבז עשו את הבכורה שביזה עמה תחיית המתים.

ונראה שזהו כוונת הפסוק ויאמר עשו הנני הולך למות ולמה לי זה בכורה, כלומר הנני הולך למות לעולם ועד, אם כן למה לי זה בכורה, כיון שעתידה שתנטל עבודה מהבכורים ותנתן לכהנים, שאין תחיית המתים כדי לומר שאז תחזור העבודה בבכורים "עכת"ד ודפח"ח.

חושבני שיש ללמוד מפשט הלשון שאף דוד המלך עצמו היה בכלל ההבטחה שיהיה מלך לעולם, ואף אם יחטא לא תינטל ממנו המלוכה, וכבר הארכתי בזה בס"ד בקונטרס מיוחד, וקצת ממנו נדפס בחיבורי שלום יעקב (סימן י"ג), עיין שם בארוכה בס"ד וצרף לכאן. והנני בתפילה אל חי העולמים ב"ה, שיעזורני על דבר כבוד שמו, ויזכני להוציא בקרוב כל חידושי לתועלת שוחרי תורה ותושיה אמן.

באוויר (פסחים פ"ז, ב), היינו שנסתלקה הארת האותיות מן חומר הלוחות, כמו כן נסתלקה הארת הנשמה מן החומר של האדם, ועי"ז נגזרה מיתה, עכד"ק. ופעולת הפרה היא לכפר על חטא העגל ולהשיב החקיקה של התורה אל החומר, ועי"ז לעתיד ישובו לתחי', וכל פרה אדומה שעושים בכל הזמנים מקרבת הכפרה, עד לעתיד שיתוקן לגמרי חטא העגל, וזה: זאת חוקת התורה.

פרה מכפרת על מעשה העגל, וגם מטהרת טומאת מת, ושניהם דבר אחד. כי כתיב (ירמ' ב, י"ט): תיסרך רעתך, דכל העונשים על חטא באים מן המלאך המשחית שנברא מאותו חטא. וא"כ על חטא אכילת עץ הדעת שנגזרה עליו מיתה, המלאך המוות נוצר מן חטא עץ הדעת, והוא עצמו הממית, וע"כ לעתיד כשיתוקן חטא עץ הדעת — יתבטל מלאך המוות. וגם הטומאה היא ממלאך המוות, כי המתים בנשיקה אין מטמאין, כמש"כ הרמב"ן (חקת י"ט, ב'). ועיקר הטומאה ממלאך המוות, כי כל חטא יש בו טומאה, כדאי' בש"ס (שבועות ז', ב), דבע"ז ג"ע ושפ"ד כתיב בהו טומאה, עי"ש, ואלה השלושה הם שורש כל העבירות, כידוע. ונראה דבכל עבירה יש ג' עבירות אלו: ע"ז, דבזוה"ק (יתרו צ"א, א) דכל עבירה היא פגם באנכי ה' אלקיך, א"כ היא ענף ע"ז; חלק ההנאה מן החטא הוא ענף לא תנאף, לא תהנה אף [עי' ס' דרך פקודיך להגה"ק בעל בני יששכר] וזה ג"ע; שפ"ד — דכל המחטיא את חברו קשה מן ההורגו (תנחומא פנחס, ג'), וכן החוטא בעצמו כהורג את עצמו, וגם שמכניס החטא בכלל ישראל מצד ערבות, ונחשב כשפ"ד. ע"כ בכל עבירה יש טומאה כמו בג' ראשי העבירות, וכ"ש בחטא עץ הדעת שהיו בו ג' עבירות אלו, ע"ז ג"ע ושפ"ד, כדאי' בזוה"ק (בראשית ל"ו, א), דמהאי טעמא נתגלגל אדם הראשון באברהם יצחק ויעקב, לצרפו מג' עבירות אלו, ועי"ש.

ובזוה"ק (שם) כתוב דכל ז' מצוות בני נח היו בעץ הדעת, עי"ש, ומלאך המוות שנוצר מן החטא הוא עצם החטא, כעין דאי' בס' מגיד מישרים, שהמלאך הנוצר מלימוד משניות נקרא משנה, כמו"כ הנולד מעבירה הוא עצמו הוא העבירה, ע"כ מלאך המוות מטמא, ומוזה נצמחת טומאת מת. ופרה שהיא מכפרת על חטא עצה"ד [כי במתן תורה נתכפר חטא עץ הדעת, והיה חירות ממלאך המוות, ובעגל חזר הקלקול של עץ הדעת למקומו וחזר מלאך המוות, ופרה שמכפרת על העגל, היינו שמכפרת על חטא עצה"ד שהוא השורש], ממילא מטהרת גם כן, כי ענין כפרה הוא ביטול מלאך המשחית שנוצר מן החטא, ובכפרה גמורה מתבטל לגמרי והולך לו, ובכפרה קצת הוא רק מבטל כוחו. ע"פ פרה מסלקת הטומאה שבאה מכוח מלאך המוות ע"י הכפרה שמכפרת.

ענין פרה מטהרת טמאים, ודיוקא טומאת המת. נראה בהקדם לבאר מה דע"י חטא העגל נגזרה עליהם מיתה, ומתחילה היתה חירות מלאך המוות, אני אמרתי אלקים אתם וגו' אכן כאדם תמותון (ע"ז ה', א). ונראה בהקדם מה שהגיד כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל (עי' בנאות הדשא, ח"א, חנוכה י"א — המגיה), מה שהלויים ניצולו מחטא העגל, דהחילוק בין כהונה ללוי', דכהונה היא לקשר ישראל להש"ת, וע"כ עיקר העבודה קטורת, מלשון קשר, בחד קטירא אתקטרנא ב' בקוב"ה (זוהר האזינו), והכהן שושבינא דמטרוניתא (זוהר חקת ק"פ, ב), זו פעולתו לקשר נשמות ישראל בשורשן. אמנם הכל מתנהג בבחי' רצוא ושוב, שיש זמנים שנפסק החיבור, ואז באה

פעולת הלויים שאף בעת ההפסק ישאר החיבור דמעיכרא. ובוה ביאור המשנה ביבמות (פ"ז, ב): אשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת וכו' היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה ובת לוי מן המעשר. ובגמ' (צ"א, א) שמשום קנסא, ולכאורה קשה מה ענין לקנוס בזה כיון דבת לוי אינה נפסלת בזנות? וביאר ז"ל, דעיקר מהות לוייה שמרגיש החיבור, ע"כ היה לה להרגיש שיש לה בעל אף שהלך למדינת הים ונפסק החיבור בפועל, וכיון שלא הרגישה, נחשב דבר זה ניגוד למהות הלוייה שלה, וע"כ קנסוה להפסל מהמעשר. וע"כ הלויים ניצולו מחטא העגל, כי ישראל אמרו: זה משה האיש וגו' לא ידענו מה היה לו (תשא ל"ב, א'), ולא יכלו להתאפק מחמת שלא הרגישו כלל החיבור למשה, אבל הלויים הרגישו את החיבור למרע"ה אף בעת ההסתר, ע"כ לא חטאו בעגל, עכדה"ק דפח"ח וש"י.

וי"ל דמה שהיה חירות ממלאך המוות אחר מתן תורה, כי באמת הנשמה היא נצחית והיא משפיעה חיים באדם, וכל זמן שלא חטאו אף בעת שנסתתרה הארת הנשמה נשאר החיבור באמצעות הלויים. אמנם בחטא העגל שעיקר חטאם היה לאחר שנסתתרה ונעלמה קצת הארת משה, נפלו ממדריגתם ולא הרגישו את החיבור, מזה נענשו בענין הארת הנשמה, שכשתיעלם ויסתתר אורה לא ירגישו החיבור, ומזה באה המיתה, כי בהסתלק הארת הנשמה הטהורה מקור חיים א"א לחיות עוד. ומזה נצמחת ג"כ טומאת מת, כי לולא החטא הנ"ל לא היתה טומאה במת, אף אם היה מי מהם מת בעונו, כי היתה נשאת הארת הנשמה גם אחר הסתלקותה, אך כיון שחטאו בעגל שלא הרגישו החיבור אחר שנסתלק, מזה נמשך שאין נשאת הארת הנשמה על המת אחרי צאתה מן הגוף, וע"כ יש טומאה במת. וע"כ פרה שמכפרת על מעשה העגל, היינו על ענף אחד מן חטא העגל, כי כל עונש הוא עצם העבירה כמוש"כ (ירמי' ב', י"ט): תיסרך רעתך, וכל חלק מן העונש הוא חלק מן העבירה. ע"כ כל מיתה וכל טומאת מת באדם, הכל הוא חלק העבירה של חטא העגל, וכשמזין על האדם שנשמתו, מתכפר אותו קו חטא שנתפשט עליו במה שנשמתו, [שהטומאה היא חלק מהעונש וממילא גם חלק מהחטא כאמור], וממילא נטהר מטומאתו, כיון שנסתלק ענף אחד של חטא שמחמתו נסתעף ענף הטומאה ונתבטלה הסיבה בטל המסובב.

ולרמוז זה באה המצוה לשרוף הפרה לאפר ואז עיקר מצותה ותועלתה, דחטאת קריא רחמנא בהיותה שלימה, ואחר שנעשתה אפר נשתנתה לגמרי, כי אז נתפרדו כל הדי' יסודות שיש בכל דבר, אש רוח מים עפר, כידוע, וכשנשרף יוצא האש שבו ע"י האש, והמים נתייבשו, והרוח יוצא ע"י העשן, והעפר נשאר באפר. וזו תכלית השינוי שאפשר להיות, כי יותר מזה א"א להשתנות, והוא יותר שינוי ממיתה, דבמיתה יוצאת החיות, ומ"מ הגוף נשאר בצורתו, וכאן גם הגוף משתנה לגמרי. ומ"מ נשאת עליה מעלתה הקודמת ונקרא אפר חטאת ומי חטאת, הכל ע"ש חטאת דמעיכרא, לרמוז שהוא היפך חטא העגל, שאחרי הסתרת הארת משה לא נשאר אצלם שום רשע, וכאן להיפך אף אחר שנשתנתה צורתה לגמרי ופנים חדשות באו לכאן, מ"מ נשאת הארתה ושם חטאת עליה. וע"כ סגולתה לטהר טומאת מת, היינו שהיא ממשיכה ומעוררת למפרע הארת הנשמה על מקום זה שנתפשטה בו טומאת המת, כבחינת לוי, וממילא נסתלקה הטומאה. ויש לפרש: בני לוי עלי ואני פורע (ביצה ט"ו, ב), היינו אפי' בשעת הסתר הקדושה, מ"מ תתחברו עלי שתשאר הארה מזמן ההתגלות, ואם ככה תעשו: אני פורע [מלשון גילוי], שאז אסלק ההסתר ואשוב להתגלות לכם.

(תרפ"ה)

קסא

חנוכה

לחם המצות כחוקים בלא טעם יוכלו בנקל להעבירם מהם, וזה: ולהעבירם מחוקי וכו'. ובאמת, רצון השי"ת שיעשו המצות חוקים וגזירת המלך, ואם עושים כן מתגלה להם טעמי המצות, וזה: ולהעבירם מחוקי רצונך⁶⁴. אך השי"ת האיר עיניהם במצותיו⁶⁵ ונצחום, לכך נעשה הנס בנרות⁶⁶, כמ"ש⁶⁷: ותורה אור, והבן. (כתי"ב)

יא

להבין מאמר חכמו"ל⁶⁸, שגזרו היוונים: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל.

הנה היוונים המה הפילוסופים אשר כל שלא הבינו בחקירתם לא היו מאמינים⁶⁹, ואם כן הם כפרו בעיקר, מחמת שלא היו יכולים להבין בחקירתם אמיתות אחדות השי"ת. אך ישראל המה מאמינים בני מאמינים באחדות השי"ת, מפני ששוכן אתם החלק אלהי ישראל, וזה הוא עצם החיבור של ישראל להשי"ת⁷⁰, וזאת היא ירושה לנו מאבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב.

הנה היוונים רצו לבטל זאת מישראל, באמרם: כמונו כן אתם, במה שהם לא הבינו בחקירתם רצו שגם ישראל לא יאמינו, והכחישו ששוכן אתם החלק אלהי ממעל. והביאו ראיה לזה ממה שעשו את העגל מפני שהראה להם השטן דמות חושך ואפילה ודמות מטתו של משה, כמבואר בדברי חכמו"ל⁷¹, וע"כ הכחישו את עצם החיבור שיש לישראל עם השי"ת, מפני שאם כן הוא לא היו יכולים לטעות כלל, וכמשל האש שמתנועע חמיד למעלה מפני שמקור מחצבתו מיסוד האש אשר הוא למעלה, וא"כ אף נפשות ישראל צריכות להימשך תמיד אחר השי"ת מפני שנשמתם היא חלק אלהי ממעל, וא"כ אפוא [איך זה] הוא אשר עשו את העגל, וע"כ הכחישו זאת [ואמרו] שגם לישראל אין להם חלק אלהי ממעל, ואמרו כמונו כמכם. וע"כ גזרו גזירות רעות, ר"ל, על ישראל, שרצו לבטל מהם האמונה, היא האהבה המוסתרת בלב כל איש ישראלי, וזה שאמרו היוונים: כתבו על קרן השור, היינו מפני העגל שהוא כתבנית שור אוכל עשב⁷², וזה היה הנס שגברו בני חשמונאים שישארו ישראל באמונתם.

ובזה יש לפרש המשנה⁷³, דאם באו ואמרו לה מת בעלך ונשאת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומוזה כו', היתה בת לוי נפסלת מן המעשר. ולכאורה הוא תמוה, דאם אפי' זינחה במזיד לא נפסלה מן המעשר? אך עפ"י הנ"ל יש לומר, דהנה יש לפרש סברת אשה דייקא ומנסבא, דהנה כל אשה יש לה עצם חיבור בבועלה⁷⁴, וע"כ תיכף כשבאה לבית דין להתירה מן הסתם הרגישה בעצמה שנפסק ממנה עצם החיבור שהיה לה עם בעלה מפני שמת, מפני שרצתה להנשא לאחר, וזה מורה שמת, וע"כ אנו מתירין אותה. ומשום הכי אם בא בעלה אם היתה בת לוי נפסלת

הפנימי הוה, את התורה שבמצוות. ⁶⁴ כי זהו באמת רצון עליון. ⁶⁵ ונתגלה להם האור שבמצוות. ⁶⁶ עיין לעיל, חנוכה מאמר ב', וכן מאמר ט'. ועיין לעיל, ענייני שבת א'/ד': המצוה הכנה לחורה.

⁶⁷ ירושלמי חגיגה פ"ב, הל"ב. ⁶⁸ ראה רמב"ן אחרי ט"ו, י"ח, בסוף הפסוק. ⁶⁹ פי' חיבור פנימי, שנובע מעצם מהות ישראל, מעבר לשכל והשגה. השווה תניא ליק"א י"ח-י"ט. ⁷⁰ שבת פ"ט, א, וברש"י ד"ה כשעלה. ⁷¹ תהלים ק"ו, כ'. השווה מהר"ל, בס' נר מצוה, ד"ה ופירשו זה. ⁷² יבמות ט"ו, ב. ⁷³ חיבור שבעצמותה.

מן המעשר, מפני כי שבט לוי זכו במעשרות מפני שלא טעו בעגל⁷³, היינו שהיה להם עצם החיבור להשייך, ואף שחשכו מראות עיניהם מפני חשכת השטן, אעפ"כ מחמת עצם החיבור הרגישו זאת, וזה באמת מורה שם לוי, שהוא מלשון הפעם ילות אישי אלי⁷⁴, שהוא לשון חיבור, וע"כ אם היא טעתה בעצם החיבור שהיה לה עם בעלה, אי"כ נפסקה ממנה מעלת הלויים, וע"כ נפסלה מן המעשר. ואף דאם זינתה במזיד לא נפסלה, מפני כי במה שזינתה אינו מורה שנפסקה ממנה מעלת הלויים, היינו מעלת הרגשת החיבור, רק בבעלה מעלה מעל, ע"כ לא נפסלה מן המעשר, אך אם נשאת עפ"י עד אחד זה מורה שנפסקה ממנה מעלת הלויים, כנ"ל, ע"כ נפסלה ממעשר.

ובזה יש לפרש מאמר המדרש⁷⁵: שכשראה אהרן שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח ולא הקריב לא הוא ולא שבטו חלשה דעתו, אמר לו הקב"ה: חייד, לגדולה מזו אתה מתוקן, שאתה מטיב ומדליק את הנרות, ולא עוד אלא שלך קיים לעולם. והקשה הרמב"ן⁷⁶, מדוע לא נחמו בקטורת וכו' ובעבודת יום הכפורים שאינה כשירה אלא בו, עיי"ש, ותירץ שהיא מצות נר חנוכה, וזה הוא שאמר: שלך קיים לעולם, אף לאחר חורבן ביהמ"ק. ולכאורה עדיין הוא תמוה, תינת על עצמו, אבל על שבטו מה נחמו, שהם לא ידליקו את הנרות? אך לפי הנ"ל יובן בטוב טעם, דהנה מצות נר חנוכה היא להורות על עצם החיבור שיש לישראל עם השייך, וזה ג"כ מורה שם לוי, ובמה שלא טעו בעגל, כנ"ל, וע"כ נר חנוכה והלויים ענין אחד הוא, ע"כ נחמו בנרות. וזה הוא ג"כ הענין שקיים לעולם, מפני שהוא מורה על עצם החיבור, וע"כ אף לאחר החורבן לא נפסק החיבור, ולכן הוא קיים לעולם.

ובזה יש לתרץ קושיית הב"ח⁷⁷, דלמה לא תקנו חנוכה גם באכילה ושתייה כמו בפורים. אך עפ"י הנ"ל מיושב שפיר, דעיקר הנס היה בפנימיות ישראל שנשארו באמונתם, אף בלתי הבנת האברים החיצונים, ועל כן היה עיקר הנס בפנימיות ולא בכלים החיצונים, ע"כ היו"ט הוא ג"כ בהלל והודאה ולא באברים החיצונים. והבן מאד.

יב

איתא בכתבי האריז"ל, כי הנס של חנוכה הוא בהוד לשון הודאה, והיא אמונה, בחי ביטול.

הנה בכל מידות קדושות צריך שמירה יתירה שלא תיפול ח"ו המידה אל הרע, למשל בחסד צריך לשמור עצמו שלא יפול בחסד של סט"א, וכן אם יש בחי ביטול להשייך צריך להזהר שלא יתבטל אל הרע, אדרבה, להיות עז נגד הרע, וכן בכל המידות צריך שיתחזק לטהר את המידות. וזה שנאמר במדרש⁷⁸: יונתי בחגוי הסלע, יונה לא נאמר אלא יונתי וכו', אצלי הם כיונה פותה וכו', אבל אצל אומות העולם הם קשים כחיות שנאמר גור אריה יהודה, בנימין זאב ישרף וכו'. (וענין זה הוא אלהות מופשט מגשמיות⁷⁹).

בפנימיותה. ז"א, הרגשה פנימית, מעבר לשכל והגיון. 73. עיין רש"י במדבר ג', י"ב.
74. בראשית כ"ט, ועיין זוהר ח"ב, י"ט, א. 75. רש"י ריש בהעלותך, לפי במד"ר פט"ו, ה'. 76. ריש בהעלותך. 77. טור או"ח סי' תר"ע.
78. שמירי פכ"א, ה'. 79. משפט זה אינו מובן בהקשר עם שלפניו, והקפנו אותו